

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Forskningens villkor 2015:1

Fördelning eller förfördelning?

Forskningsfinansiering, jämställdhet och genus
– en forskningsöversikt

NATIONELLA
SEKRETARIATET FÖR
GENUSFORSKNING

Fördelning eller förfördelning? Forskningsfinansiering,
jämfällldhet och genus – en forskningsöversikt
Författare: Fredrik Bondestam och Louise Grip
Utgivare: Nationella sekretariatet för genusforskning
Göteborgs universitet, Box 709, 405 30 Göteborg
www.genus.se
ISBN: 978-91-980802-4-7
Göteborg 2015
Tryck: Ale Tryckteam, Bohus, 2015

Innehåll

FÖRORD	6
SAMMANFATTNING	8
1. INLEDNING	10
Något om begrepp	11
En forskningspolitisk bakgrund	12
Akademin – en arena för ojämsställdhet och ojämlikhet	14
Avgränsningar	16
Disposition	17
2. OM FORSKNINGSFÄLTET	20
Ämnesområden	21
Publikationsformer	21
Geografisk spridning	22
Finansieringsformer	22
3. FÖRDELNINGSAUTFALL	23
Om utfallsstudier	23
Fördelning eller förfördelning?	25
Akademisk position	26
Anslagsstorlek	28
4. DE FÖRKLARANDE FAKTORERNA	30
En könad akademi	30
Ansökningsbeteende	33
5. KOLLEGIAL BEDÖMNING	35
Vetenskaplig kvalitet	36
Beredningsprocesser	37
Beredningsgrupper	38
Vad är partiskhet?	41
Värdering av kompetens	42
”Det bästa vi har”	46

6.GENUSFORSKNING	47
Tvårvetenskaplighet	47
Utfall	49
7.FORSKNINGSFÄLTETS REKOMMENDATIONER	52
Bedömning och beredning	52
Behov av ny forskning	55
8.ANALYTISKA ÖPPNINGAR	58
Vad är ett jämställt utfall?	58
En forskningspolitisk prioritering	60
Intersektionella utmaningar	61
Jämställdhet och kvalitet	62
Riskminimering och ojämställdhet	62
Utmana normer	63
9.REFERENSER	64
Forskningsfältets publikationer	64
Sekundärlitteratur	72
BILAGA 1. URVALS- OCH SÖKPROCESSER	75

Författarna vill särskilt tacka Anna Johansson och Elisabeth Hammarberg vid KvinnSam – Nationellt bibliotek för genusforskning, Göteborgs universitetsbibliotek, för excellent hjälp med databassökningar och framtagande av listor över relevanta publikationer.

Vidare riktas ett varmt tack till Mats Benner, professor i forskningspolitik vid Lunds universitet och Anna Wahl, professor i genus, organisation och ledning vid Indek, Industriell ekonomi och organisation, KTH, som i egenskap av sakkunniga granskare bidragit med värdefulla synpunkter på ett utkast till forskningsöversikten.

Förord

När jämställdhet i akademien diskuteras blir fokus ofta hur många kvinnor och män det finns på olika positioner eller hur mycket resurser den ena gruppen får i jämförelse med den andra. Dessa aspekter är viktiga att följa upp och analysera, men kan också leda tanken fel. När jämställdhet bara blir en fråga om lika många och lika mycket riskerar väsentliga frågor om forskningens villkor att osynliggöras. Frågor som, om de tas på allvar, både kan bidra till att höja kvaliteten i den akademiska verksamheten och ge kvinnor och män likvärdiga förutsättningar.

Kollegial granskning är ett av de bärande fundamenten i all akademisk verksamhet. Genom kollegial bedömning säkerställs att den bästa forskningen finansieras, att de mest meriterade får tjänster och att de intressantaste artiklarna publiceras. När kvinnor som grupp inte är lika framgångsrika som män som grupp i olika beredningsprocesser kan det bero på att de inte presterar lika bra. Men det kan också handla om att det finns orenheter och partiskhet i systemet som regelmässigt missgynnar vissa grupper. När så är fallet har inte bara kvinnor problem, utan det akademiska systemet som sådant har då misslyckats med en av sina mest fundamentala uppgifter – att bedöma vetenskapliga meriter och kvalitet på ett korrekt sätt.

I föreliggande forskningsöversikt har författarna gjort en genomgång av befintlig forskning om forskningsfinansiella organisationers beredning av forskningsansökningar. Grundfrågan handlar om hur kön görs och kommer till uttryck i dessa processer. Vad säger den samlade kunskapen om hur forskningsfinansiella system (re)producerar och utmanar ojämställdhet?

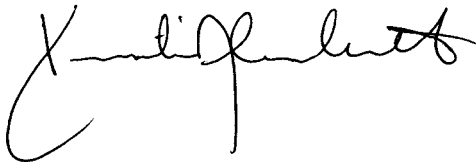
Genom en litteraturgenomgång av svensk, nordisk och internationell forskning om kön och forskningsberedning ges i denna forskningsöversikt en samlad bild av kunskapsläget. Samtidigt görs en kritisk granskning av de förklaringsmodeller fältet producerar. Forskningsöversikten synliggör viktiga kunskapsluckor och pekar därför vidare mot behov av forskning och utlysningar av forskningsprogram på området.

Det är vår övertygelse att jämställdhet inom akademien inte kan nås genom tillfälliga och kompensatoriska insatser som rekryteringsmål för kvinnliga professorer och liknande. Sådana insatser kan temporärt mildra symptomen, men undviker att förhålla sig till de underliggande problemen. För att ge alla forskare samma villkor oavsett kön och andra maktordningar krävs ett skärskådande av akademins mest grundläggande system och processer. Forskningsberedning är en av de viktigaste av dessa processer, som förstås

samspelar med publiceringssystem, befattningsstrukturer och andra delar av den akademiska verkligheten.

När jämställdhet reduceras till en fråga om lika många och lika mycket riskerar akademien att missa den kvalitetshöjning som en mer fördjupad förståelse kan innebära. Genom denna forskningsöversikt vill Nationella sekretariatet för genusforskning bidra till diskussionen om hur ett systematiskt arbete med jämställdhet och jämlikhet kan vara en plattform för att höja kvaliteten i forskning och forskningsberedning.

Göteborg 26 augusti 2015

Kerstin Alnebratt
föreståndare

Sammanfattning

Hur görs kön och vetenskaplig kvalitet vid kollegial bedömning? Utifrån vilka premisser bedöms genusforskning och andra tvärvetenskapliga och kritiska perspektiv? Vilka konsekvenser får akademins ojämsladda och ojämlika villkor för hur forskningsfinansiella organisationer bereder ansökningar om forskningsanslag?

Forskningsöversikten söker besvara frågor som dessa genom en analys av svensk, nordisk och internationell forskning om jämställdhet, genus och forskningsberedning. I fokus står forskningsfinansiella organisationer och de beredningsprocesser som leder fram till beslut om fördelning av anslag. Forskning om fördelningsutfall, kollegial bedömning, beredningsgrupper, ansökningsbeteende och partiskhet sammanfattas, problematiseras och diskuteras med ojämsladdhet, men även ojämlighet, i blickfånget.

Upprinnelsen till forskningsöversikten är ett identifierat behov av systematisk, forskningsbaserad kunskap om hur kön görs i forskningsberedning. Det finns en väv av forskningspolitiska, högskolepolitiska och jämställdhetspolitiska frågor som söker svar i empirisk och teoridrivna forskning. Särskilt gäller det problem och utmaningar kopplade till frågor om, och i så fall hur, forskningsfinansiella system skapar, upprätthåller eller utmanar ojämsladdhet och ojämlighet.

Texten struktureras i självständiga kapitel vilka var för sig rymmer fördjupning av särskilda teman. En rad angelägna, övergripande slutsatser följer av analyser av forskningsfältet som helhet. Dessa är främst:

- **Fördelningsutfall.** En majoritet av alla studier av fördelningsutfall i forskningsfältet visar att kvinnor förfördelas av forskningsfinansiella organisationer. Det finns inga entydiga svar till varför så sker. Den analytiska slutsatsen i forskningsöversikten är övergripande att forskningsfinansiella organisationer riskerar att upprätthålla ojämsladda och ojämlika villkor för forskning i brist på kunskap och mer genomgripande forskningspolitiska ambitioner för ökad jämställdhet. Behov av vidare kunskapsutveckling handlar bland annat om att synliggöra att ett *jämmt* fördelningsutfall inte är detsamma som ett *jämställt* fördelningsutfall.
- **Kollegial bedömning.** Forskningsfältets resultat visar att kön får betydelse för hur vetenskaplig kvalitet görs i en rad olika forskningsfinansiella praktiker. Epistemologiska utgångspunkter, ämnesdisciplinära skillnader, organisering av beredningsprocesser och fysiska rum, med mera, innebär dessutom att detta ”görande” får skilda konsekvenser för fördelningsutfall, pluralism och kritisk

och tvärvetenskaplig forskning. Kollegial bedömning betraktas som den bästa tillgängliga metoden för att uppnå kvalitet i forskning, samtidigt som den riskerar att bli en både ojämsälld och ojämlig process. En diskussion kring forskningsfältets publikationer leder fram till flera analytiska poänger. Till exempel hur förklaringar till ojämsälldhet ofta förläggs till andra sfärer än beredningsprocesser. Vidare synliggör analysen bristen på intersektionella ansatser och att en förståelse av vetenskaplig kvalitet och jämställdhet som två oförenliga storheter står i vägen för förändring och nytänkande.

- **Rekommendationer.** Forskningsfältets rekommendationer för beredningsprocesser och dess förslag om ny forskning – ett kunskapsunderlag som forskningspolitiska initiativ direkt och indirekt vilar på – är begränsade eftersom det saknas *teoridrivnen analys*, ett *genusvetenskapligt perspektiv* och *tillgång till relevant material*. Dessa aspekter är avgörande för att nå kunskap om hur beredningsprocesser skapar, upprätthåller eller utmanar ojämsälldhet och ojämlighet. Bristen på förutsättningar att skapa efterfrågade kunskaper bör åtgärdas med forskningspolitiskt ansvarstagande i form av direktiv för tillgängliggörande av underlag för forskning och ett finansiellt säkerställande av att kvalitetsmässigt relevant forskning möjliggörs.

Forskningsöversikten baseras på en litteraturgenomgång av svensk, nordisk och internationell forskning inom ett specifikt forskningsfält. Det avgränsas av en rad olika kriterier frammejslade i en omfattande sökprocess; publicerad och av forskare producerad kunskap, med fokus på kön, genus eller jämställdhet, samt med ambitionen att analysera villkor för, och genomförande och effekter av, beredningsprocesser vid forskningsfinansiering. Totalt diskuteras och analyseras 118 publikationer utvalda från ett material på mer än 2 000 poster.

1. Inledning

Beslut om finansiering och fördelning av forskningsmedel innebär i praktiken skillnaden mellan att få forska eller ej, att kunna utveckla nya vetenskapliga idéer och kunskapsfält eller inte. Det motiverar forskning om dessa processer, i syfte att säkerställa att det inte sker ett missgynnande av till exempel vetenskapliga fält, teoretiska perspektiv, metodval eller tvärvetenskapliga ansatser. I denna text är den övergripande frågan: innebär beredningsprocesser att ojämslida och ojämliga förutsättningar för forskning återskapas eller utmanas? Den frågan är särskilt intressant för en forskningsöversikt, eftersom forskningen som analyseras har skapats inom ramen för just de system som undersöks. Ambitionen är att dels ge en överskådlig bild av forskningsbaserade kunskaper om beredningsprocesser för forskningsfinansiering ur ett genus- och jämställdhetsperspektiv, dels kritiskt granska de berättelser forskningsfältet producerar.

Det är av flera skäl angeläget att klargöra hur beredningsprocesser skapar och upprätthåller, men också aktivt kan motverka, ojämslida villkor för forskning. Betydelser av kön och kunskaper om hur genusforskningsfältet bedöms och bereds har direkt bäring på det forskningsfinansiella systemets villkor och sätt att fungera. Forskningsöversikten har därmed sin upprinnelse i flera olika identifierade behov av en fördjupad förståelse av hur ojämsliddhet och genus inverkar på forskningsfinansiering i vid bemärkelse.

Forskningspolitiskt saknas systematisk kunskap om hur beredningsprocesser bidrar till att skapa och upprätthålla ojämslida och ojämliga villkor för forskning. Forskningsfinansiella styr- och uppföljningssystem vilar därtill i begränsad utsträckning på forskningsbaserade utgångspunkter när det gäller åtgärder för att främja likvärdiga villkor för forskning.

Jämställdhetspolitiskt finns en stark önskan, såväl nationellt som internationellt, om att förändra högskolesektorns och det forskningsfinansiella systemets negativa effekter för forskande kvinnor. Likaså uttrycks ofta en ambition att höja kvaliteten på forskning och att skapa diversitet genom att premiera tvärvetenskap, kritisk forskning och genusvetenskapliga ansatser. Att bidra med fördjupad kunskap om de könskodade processer som för närvarande strukturerar forskningsberedning blir då ett väsentligt bidrag till att fullfölja en sådan viljeriktning. Därtill behöver förutsättningarna för finansiering av nämnda vetenskapliga perspektiv genomlysas och utvecklas.

Forskningsberedning i form av etablerade metoder och tillvägagångssätt för beredning och bedömning av forskning, såväl vid forskningsråd som lärosätesinternt, vilar kunskapsmässigt ofta på ett mindre antal

Betydelser av kön och kunskaper om hur genusforskningsfältet bedöms och bereds har direkt bäring på det forskningsfinansiella systemets villkor och sätt att fungera.

empiriska studier och organisationsinterna utvecklingsprocesser. Därtill problematiseras sällan eller aldrig hela beredningsprocesser och deras villkor. I stället fokuseras fördelningsutfall, ansökningsbeteende, rutiner, organiseringsprinciper eller andra delar var för sig. Med en grundläggande översikt över befintlig forskningsbaserad kunskap ur ett jämställdhets- och genusperspektiv skapas förutsättningar för att överbrygga dessa identifierade brister i nuvarande kunskapsläge och praxis.

Forskningsmässigt finns i dagsläget en uppsättning policydrivna kunskapsöversikter (Caprile et al. 2012; European Commission, 2000, 2009), kvantitativa metaanalyser av delar av det aktuella forskningsfältet (Bornmann et al. 2007; Lee et al. 2013; Marsh et al. 2009; Wessely 1998), kritiska kvalitativa analyser av kollegial bedömning (Langfeldt 2001), samt reflexiva, kritiska studier av forskningsfinansiella system, kulturer och symboler (Merton 1968; Rossiter 1993), med varierande räckvidd, teroetisk fördjupning och angelägenhetsgrad. I många fall skapas dock en ensidig förståelse av forskningsfältet, i och med att dessa publikationer antingen belyser anslagsfördelning i kvantitativa utfallsstudier eller gör kvalitativa analyser av beredningsprocesser. Därtill saknas ofta en förståelse för hur kön som analytisk kategori kan utveckla relevanta kunskaper om det forskningsfinansiella systemets upprätthållande av ojämslällda och ojämlika villkor för forskning.

En annan form av kunskapsöversikter har en bredare ansats och strävar efter att sammanfatta förutsättningar och effekter av ojämslällda villkor för forskning och forskningsfinansiering genom att referera ett urval av forskningsfältets olika studier (t.ex. Ranga et al. 2012). Här finns dock problem kopplade till en frånvaro av systematiskt genomförda urval av refererade studier och analyser som bitvis knyter förklaringar av ojämslälldhet till enskilda faktorer. Samtliga dessa studier bidrar dock på olika vis till att sammanfatta och ge överblick över forskningsfinansiella villkor och jämställdhet. Samtidigt finns ett behov av en systematisk forskningsöversikt som lyfter blicken och problematiserar slutsatser i empiriska utfallsstudier, ser bortom förenklade antaganden om neutralitet i beredningsprocesser, samt utmanar antaganden om kvinnor och män som enkelt mätbara variabler.

Något om begrepp

Forskningsöversikten fokuserar i huvudsak begreppen jämställdhet, jämlikhet och genus i relation till forskningsberedning och forskningsfinansiering. Inledande definitioner av dessa begrepp presenteras här för att underlätta läsningen av de kommande avsnitten. Andra för forskningsöversikten centrala begrepp, som exempelvis kollegial bedömning och partiskhet, definieras och utvecklas i stället löpande i texten.

Jämställdhet handlar övergripande om lika villkor och möjligheter för kvinnor och män. Det kan exempelvis vara ett politikområde, en

strategi för integrering, ett lag- eller målstyrt förändringsarbete eller ett värderingsgrundat förhållningssätt. I forskningsöversikten diskuteras jämställdhet främst som ett problem och en utmaning, varför olika aspekter av ojämställdhet är i fokus.

Jämlikhet är ett mer utvidgat begrepp som berör lika villkor och möjligheter för alla individer och grupper av individer, ofta definierat som att uppnå rättvisa oavsett kön, könsidentitet, klass, ras/ethnicitet, religion, sexualitet, ålder, funktionsvariationer och andra skillnader.

Genus kan i sin enklaste form definieras som sociala konstruktioner av kön. Begreppet är ett analytiskt redskap som bland annat används för att förstå och belysa sociala, kulturella och historiskt föränderliga föreställningar om kön och synliggöra hur de är kopplade till makt. När genus introducerades i Sverige under 1980-talet var det ett sätt att utmana synen på kön som något enkelt binärt och biologiskt bestämt.

Genusforskning rymmer en bred flora av kritiska, tvärvetenskapliga teoribildningar och praktiska tillämpningar. Det är en forskningsinriktning med aktiva forskare inom snart sagt samtliga ämnesområden. Forskning är samtidigt bara ett av flera suffix som kopplar an till begreppet genus i forskningsöversikten. *Genusvetenskap* är en särskild ämnesdisciplin som organiseras vid genusvetenskapliga institutioner eller motsvarande.

Ett viktigt bidrag från genusforskningen är att problematisera hur kön görs, men även att utvidga förståelsen av kvinnor och män som enkla kategorier. Till exempel ger genus en bra grund för att analysera varför jämställdhetspolitikens ”kvinnor” och ”män” är alltför statiska beskrivningar av verkligheten. I själva verket är dessa kategorier genomkorsade av andra skillnader som klass och ras/ethnicitet med specifika maktrelationer som följd. *Intersektionalitet* är ett begrepp som ofta används för att just beskriva och analysera hur skillnad och makt, i form av diskriminerande maktordningar, samverkar på detta vis.

En forskningspolitisk bakgrund

Svensk forskningspolitik utmärker sig gärna som ambitiös, investeringsbenägen och med relativt hög utväxling vad gäller publiceringsfrekvens. Såväl offentlig sektor som svenskt näringsliv är forskningsintensivt och det vetenskapliga genomslaget internationellt är betydande vid jämförelser såväl inom EU som globalt.

Svensk forskningsfinansiering omstruktureras kontinuerligt genom politiska reformer. Särskilt utmärker sig upprättandet av starka forskningsstiftelser under 1990-talet och en konsolidering i forsknings- och innovationsråd därefter. Belysande för svensk forskningspolitik är även en lång tradition av utvärderings- och analysverksamhet inom ramen för ett relativt välorganiserat forskningsadministrativt system (Benner 2001; SOU 2008:30). Det senaste decenniet präglas av ett tydligare

fokus på strategiska forskningsområden, excellens och innovation som drivkrafter för ökad kvalitet i forskning. Flera olika utvärderingssystem byggs successivt upp och ersätter varandra över tid, men det är en utveckling som samtidigt pekar mot en försvagad kunskapsbas:

Trots att Sverige fortfarande har kvar skelettet av ett forskningspolitiskt analysystem – forskningsberedningen, statliga utredningar, expertis inom myndigheter och departement, viss forskning – har forskningspolitikens kunskapsunderlag blivit bräckligare (Benner et al. 2014, s. 30).

Tendensen som generellt synliggörs är att utvärderingssystemen blir mer omfattande och resurskrävande, samtidigt som det faktiska analys- och kunskapsunderlaget i någon mån urholkas. Därtill saknas en mer genomgripande forskningspolitisk ansats som inte enbart adderar jämställdhet eller genus till sakfrågor och utvärderingssystem, utan som i grunden utgår från dessa kunskapsfält i syfte att kritiskt belysa nuvarande forskningsfinansiell organisering och styrning.

Frågor om jämställdhet i akademien löper som en marginaliserad, men ändå röd, tråd genom den svenska forskningspolitiska diskussionen. Det är framför allt en framväxande kvinnorörelse under 1960- och 70-talen, i kombination med kvinnors starka inträde i högre utbildning och på arbetsmarknaden under samma period, som gör att jämställdhet i akademien etablerar sig som en utmaning för forskningspolitiken. Jämställdhet prioriteras även tidigt på den högskolepolitiska agendan (Universitetskanslersämbetet 1975) som präglas av successivt stärkt lagstiftning, riktade insatser för forskande kvinnor och rekryteringsmål för professorer (Regeringens proposition 1994/95:164, 1996/97:141), liksom ambitioner att stärka sektorns förmåga att säkerställa jämställda forskningsmiljöer. Detta sker utan att högskolesektorn som helhet egentligen inordnas under den svenska jämställdhetspolitiska agendan med dess krav om jämställdhetsintegrering som strategi.

Under 1970- och 80-talen växer också centra och fora för kvinnliga forskare och kvinnoforskning fram, kvinno- och jämställdhetsforskning organiseras och finansieras externt och lärosätessinternt och kunskapsfältet går från att fokusera på kvinnor och könsroller till genus. Genom dessa processer tydliggörs forskande kvinnors villkor ytterligare, ny kritisk kunskap utvecklas, och kraven på förändring blir mer systematiska och kunskapsbaserade. I spåren av utredningar om villkor för forskande kvinnor (SOU 1995:110), och som en effekt av högskolepolitiska initiativ i sig (Regeringens proposition 1992/93:1, 1996/97:141), sker sedan en institutionalisering av genusvetenskap. Forskningsfältet som sådant vidgas och diversifieras, samt blir därmed också präglad av generella högskolepolitiska reformer (se Regeringens

proposition 2009/10:149) som Bologna-deklarationen, autonomi-reformen och New Public Management som styrform.

Samtidigt lyser forskning om forskningsfinansiella system ur ett genus- och jämställdhetsperspektiv i stor utsträckning med sin frånvaro. Det gäller särskilt genusvetenskapliga studier som undersöker övergripande strukturer för forskningsfinansiering (jfr Dahlerup 2010; se även nedan). En handfull angelägna bibliometriska studier (t.ex. Sandström 2009a; Sandström & Hällsten 2008; Wennerås & Wold 1997) och utvärderingar av forskningsfinansiella styrformer och högskolepolitiska reformer (t.ex. Bondestam 2003; Jordansson 2005; Mählck 2003; Sandström et al. 2010; Statskontoret 2014; Törnqvist 2006) visar ändå på vikten av att problematisera och utmana forskningsfinansiella institutioner och rutiner. Bristen på gemensamma styr- och uppföljningssystem för utfall av forskningsfinansiering kopplat till kön, liksom en svag kunskapsbas kring kollegial bedömning som könskodad process, medför även svårigheter att på allvar genomlysas och vid behov ompröva befintliga rutiner och synsätt.

I ett europeiskt perspektiv präglas högskole-, jämställdhets- och forskningspolitiken av en kombination av stark nationell särart (en konsekvens av vitt skilda forskningsfinansiella system, forskningsvolym, organisering av styrformer, med mera) och en gradvis integrering av jämställdhet och genus i EU-övergripande plattformar för forskningsfinansiering (FP7, ERA, Horisont 2020). Flera omfattande utvärderingar av EU:s forskningsfinansiella strukturer, när det gäller effekterna för jämställdhet, visar sammantagna att

- kvinnors forskarkarriärer motverkas av ojämställda villkor i akademien och könade beredningsprocesser
- fördelning utfall och anslagsfördelning generellt är till kvinnors nackdel
- kvinnors tillgång till strategiska forskningsmedel är väsentligen sämre än mäns (t.ex. European Commission 2000, 2009; Husu & de Cheveigné 2010; Lipinsky 2014; Ranga et al. 2012).

Svensk forskningspolitik har i flera avseenden varit i framkant när det gäller integrering av jämställdhet och säkerställande av likvärdiga finansiella villkor för genusforskning och annan tvärvetenskaplig och kritisk forskning, men har under senare år gradvis förlorat denna framskjutna position.

Akademien – en arena för ojämställdhet och ojämlikhet

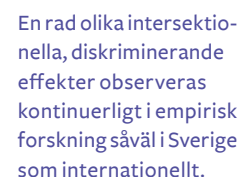
Ojämställdhet är en grundläggande, strukturerande del av hur universitet och högskolor är organiserade, vilket både direkt och indirekt påverkar verksamhetens utförande och kvalitet. Oavsett vart blicken riktas i högskolesektorn finns forskningsbaserad kunskap om att

den både verkar utifrån och bidrar till att upprätthålla ojämställdhet (t.ex. Bondestam 2004a; Dahlerup 2010; Husu 2001; Højgaard & Søndergaard 2002; Silander 2010). Dessutom råder en diskrepans mellan strategier för förändring och forsknings- och kunskapsfältet om ojämställdhet i akademien, något som påpekas i flera utredningar och forskningsbidrag under senare år (t.ex. Alnebratt & Jordansson 2011; Rönnblom 2011; SOU 2011:1).

Personalsammansättning, löneskillnader, anställningsvillkor, karriärvägar, sjukskrivningstal och uttag av föräldraledighet är samtliga exempel på personalpolitiska frågor som präglas av ojämställda villkor. På motsvarande vis är studenters utbildningsval, studiemiljöer, examinationsfrekvens och ämnesmässig fördelning faktorer som är tydligt kopplade till kön. Forskare, liksom administrativ och teknisk personal, är dessutom på flera vis inordnade i en könsarbetsdelning, både ämnes- och disciplinmässigt (SOU 2011:1; Universitetskanslersämbetet 2015). Undervisning på grund- och forskarutbildning präglas vidare av ett systematiskt underskott på relevanta kritiska perspektiv på innehåll och genomförande, vilket bidrar till att förstärka såväl en skenbart könsneutral kunskapsproduktion som hierarkiska och exkluderande undervisnings- och examinationsformer (Bondestam 2004b, 2010). Ledning, styrning, rekrytering och andra strategiskt viktiga frågor för högskolesektorns utveckling är på liknande vis ojämställda praktiker (Angervall 2005).

Vidgas perspektivet bortom kön och ojämställdhet framkommer att högskolesektorn på motsvarande sätt är ojämlik i termer av till exempel utbildningsbakgrund och klass (SOU 1992:122, 2000:47, 2004:29; Universitetskanslersämbetet 2013), ras/etnicitet (SOU 2000:47, 2006:40), ålder (Universitetskanslersämbetet 2015), sexualitet (Olsson & Olsson 2004), funktionsvariationer (SOU 2001:13, 2012:31), samt könsidentitet (Spade 2011). En rad olika intersektionella, diskriminerande effekter observeras kontinuerligt i empirisk forskning såväl i Sverige (de los Reyes 2007, 2011; Sandell 2014) som internationellt (Mitchell et al. 2014; Morley 2012).

Konsekvenserna av denna ojämställdhet och ojämlikhet sätter direkta avtryck i form av skilda ekonomiska villkor för olika grupper i akademien. Kvinnors och mäns horisontella fördelning – där män i huvudsak återfinns inom naturvetenskap, teknikvetenskap och medicin medan kvinnor främst är verksamma inom vårdvetenskap, samhällsvetenskap och humaniora – leder till att kvinnors konkurrens om befintliga forskningsresurser är vida större än mäns. Vidare förstärks ofta ett ojämnt utfall från extern forskningsfinansiering av basanslagens användning lärosätetsinternt. Basanslagen används ofta just till medfinansiering av externt finansierade projekt. Det innebär att de forskare som erhåller externa medel även premieras vid fördelning av interna forskningsmedel (Statskontoret 2014). Dessutom skapar

En rad olika intersektionella, diskriminerande effekter observeras kontinuerligt i empirisk forskning såväl i Sverige som internationellt.

strategiska forskningsmedel och excellensbidrag en strukturell omfördelning av forskningsresurser till etablerade forskande mäns fördel (Sandström et al. 2010). När sedan ojämställdhetsskapande organisatoriska villkor och praktiker adderas till denna bild (anställningsform och -längd, löneskillnader, löneutveckling, sjukskrivningstal, uttag av föräldraledighet) blir det rimligt att beskriva kvinnors forskande villkor som en kumulativ ekonomisk orättvisa.

Det här får sammantaget direkt betydelse för vem som forskar, om vad, på vilket sätt och på vilka villkor. Därför är kunskaper om akademins ojämställda och ojämlika villkor helt centrala för att förstå skapandet av vetenskaplig kvalitet. Ett viktigt bidrag till att motverka effekterna av ojämställdhet och ojämlikhet blir följaktligen att utifrån forskningsbaserad kunskap möjliggöra förändringar av nuvarande forskningsfinansiella system och beredningsprocesser. Detta kan ses som särskilt angeläget med anledning av senare tids rapporter om att den svenska högskolesektorns arbete med jämställdhet hittills inte förmått genomföra större, genomgripande reformer i denna riktning (SOU 2011:1; Universitets- och högskolerådet 2014).

Avgränsningar

Forskningsöversikten bottnar i en analys av svensk, nordisk och internationell forskning som valts ut genom en omfattande sökprocess. I bilaga 1 redogörs mer utförligt för sökprocessen och dess avgränsningar.

I ett första steg har en metodisk sökning i både svenska och internationella databaser gjorts med hjälp av universitetsbibliotekarier. Sökord användes i olika sammansättningar för att täcka in forskning kring forskningsberedning kopplat till kön/genus/jämställdhet. Det resulterade i ett material på cirka 2000 poster som sedan har avgränsats i ytterligare steg. Framför allt har olika kriterier använts som specificerat att publikationerna ska

1. handla om beredning, bedömning, beslut, utfall av eller villkor för forskningsberedning
2. innehålla analyser av forskningsfinansiering eller motsvarande,
3. vara publicerade i vetenskapliga tidskrifter eller forskningsbase-
rade på annat vis
4. beröra frågor om kön, genus eller jämställdhet.

Dessutom har centrala publikationers referenslistor granskats för att fånga annan relevant forskning som inte identifierats i databassökningarna. Totalt har detta arbete resulterat i 118 utvalda och prioriterade publikationer som också utgör basen för analys i forskningsöversikten.

Varje enskild publikation har närlästs utifrån en särskilt framtagen matris som specificerar ämnesområde, publikationstyp, syfte,

huvudsakligt resultat, teoretiska och metodologiska utgångspunkter, samt rekommendationer rörande beredningsprocesser och identifierade behov av forskning. Utifrån dessa matriser har centrala och återkommande frågor tematiserats, vilka också styrts forskningsöversiktens disposition.

En begränsning som följer av sökprocessens utformning är att litteratur som berör forskningsberedning utifrån andra horisonter än kön, genus och jämställdhet inte inkluderas. Det gäller exempelvis studier som fokuserar hur klass eller ras/etnicitet kan påverka utfallet av beredningsprocesser. Materialet ger ändå möjligheter att diskutera forskningsfältet utifrån ett intersektionellt perspektiv. Exempelvis går det att problematisera om, och i så fall hur, forskningsfältet kring kön, genus och jämställdhet och forskningsberedning förhåller sig till andra maktordningar.

En annan effekt av sökprocessen är att analyser av forskningsberedning i allmänhet – utan kön, genus och jämställdhet i blickfånget – inte diskuteras i forskningsöversikten. Det är ett aktivt val för att möjliggöra en mer fullständig bild av de frågor som fokuseras. Dessa publikationer används i vissa fall i stället som bakgrundslitteratur och redovisas därför i en separat referenslista.

I arbetet med att söka efter publikationer som fokuserar genus och beredningsprocesser har framför allt två aspekter betonats. Dels studier som beskriver och analyserar bedömning av och fördelningsutfall för genusforskning, dels material där beredningsprocesser problematiseras ur ett genusperspektiv, det vill säga där dessa analyseras med utgångspunkt i kön och kategorier kopplade till andra maktstrukturer.

Disposition

Forskningsöversikten är uppbyggd kring ett antal självständiga kapitel som med fördel kan läsas var för sig. Samtidigt är dessa kapitel placerade i en ordningsföljd, vilken i stora delar sammanfaller med analyserna av forskningsfältets publikationer. Det medför att läsaren ges möjlighet att snabbt orientera sig kring enskilda frågeställningar och teman, men även bli delaktig i ett analytiskt arbete med att beskriva, förstå och i någon mån utmana forskningsfältets slutsatser, metodval och epistemologiska utgångspunkter.

Kapitel ett introducerar forskningsöversiktens syften, begreppsanvändning, material, genomförande och disposition. Därtill tecknas en forskningspolitisk bakgrund och en kunskapsgrundad förståelse av akademins ojämställda och ojämlika villkor. Det ger sammantaget en fond att luta sig mot inför analyser av hur forskningsfältet diskuterar frågor om jämställdhet, genus och forskningsberedning.

Kapitel två är en översikt över hur det aktuella forskningsfältet om forskningsberedning, genus och jämställdhet är sammansatt. Fokus är

framför allt på dess form och innehåll, vilka ämnesområden som finns representerade och vilka publikationsformer fältets aktörer använder, hur den geografiska spridningen ser ut, samt vilka forskningsfinansiella organisationer som främst undersöks i fältets studier.

Kapitel tre, som är den första av fyra delar som analyserar forskningsfältets form och innehåll mer detaljerat, sammanfattar huvudsakliga resultat när det gäller forskningsfinansiellt fördelningsutfall och kön. Analyser i denna del rör framför allt forskningsfältets kvantitativa studier. Här diskuteras utöver fördelningsutfall även forskning om anslagsstorlek. I kapitlet förs vidare en inledande diskussion kring hur, och med vilka konsekvenser, forskningsfältets resultat skapas i sig. Det föranleder en kritisk blick på frågan om hur ett proportionerligt eller skevt fördelningsutfall egentligen ska tolkas.

Kapitel fyra fördjupar sig i hur forskningsfältet förklarar och förstår de skillnader som synliggörs i beredningsprocesser för forskningsfinansiering. Analysen i denna del både beskriver och problematiserar antaganden och slutsatser utifrån en vilja att dels synliggöra kunskapsluckor och bristande teoretiska perspektiv, dels nyansera forskningsfältets försök att förstå sina egna tillkortakommanden. I särskilt fokus är frågor om hur relationer mellan en könad akademi och könade beredningsprocesser skapas och förstås, såväl som konsekvenser av ett alltför ensidigt fokus på kvinnors ansökningsbeteende som en förklarande faktor.

Kapitel fem tar sig an de studier som mer ingående undersöker kollegial bedömning som process. Här diskuteras bedömning av vetenskaplig kvalitet och dess strukturella villkor, sammansättning av beredningsgrupper, partiskhet i olika former, könad värdering av kompetens samt en rad andra för forskningsfältet, likväl som för det forskningsfinansiella systemet, angelägna teman. I fokus är framför allt forskningsfältets kvalitativa studier.

Kapitel sex, det sista av de analytiska kapitlen om forskningsfältets innehåll och form, riktar blicken mot en särskild del av forskningsfältet: bedömning och beredning av genusforskning. Analyser i denna del aktualiserar frågeställningar kring hur tvärvetenskap och kritiska perspektiv i forskning hanteras i forskningsfinansiella system, men även mer konkret hur fördelningsutfall för marginaliserade forskningsinriktningar ser ut och kan förstås.

Kapitel sju är en sammanställning av forskningsfältets rekommendationer för, och behov av ny forskning om, beredningsprocesser, genus och jämställdhet. Dessa rekommendationer problematiseras löpande utifrån analyser av teoretiska, metodologiska och pragmatiska begränsningar i forskningsfältet.

Kapitel åtta, som avslutar texten, innebär en syntes av gjorda analyser och samtidigt en utvidgning av det analyserade forskningsfältets

horisonter. Kapitlet kan även beskrivas som ett försök att på olika sätt öppna upp för nytänkande och alternativa förståelser av de centrala teman som presenteras och diskuteras i forskningsöversikten som helhet.

Slutligen återfinns en förteckning över samtliga publikationer i det analyserade forskningsfältet och en separat lista med sekundärlitteratur.

I bilaga 1 ges en närmare beskrivning av forskningsöversiktens urvals- och sökprocesser.

2. Om forskningsfältet

Att sammanfatta och presentera kunskaper från ett forskningsfält är en digger uppgift. Inte minst när det gäller ett internationellt forskningsfält som spänner över flera discipliner och utgår från empiriskt material som är relativt kontextberoende (typ av anslag, organisationsspecifika bedömningsystem, olika ämnesdiscipliner och vetenskapliga traditioner, med mera). Studierna utförs också inom ramen för skilda forskningsfinansiella system och präglas av egna inre, fältspecifika logiker (exempelvis refererings- och citeringspraktiker).

Inledningsvis kan konstateras att det aktuella forskningsfältet är tämligen snävt i bemärkelsen att det är relativt få forskare som publicerar. De problemställningar som undersöks är likaså få till antalet och överlag finns flera exempel på att tolkningsramarna begränsar till en mindre uppsättning slutsatser. Det har sin förklaring i att forskning om genus och forskningsberedning är en relativt ny inriktning inom ramen för flera betydligt vidare forskningsfält (bibliometriska studier, forskning om kollegial bedömning mer generellt, policydriven forskning om forskningsfinansiella system, med mera). Därtill utmärker sig forskningsfältet genom att inte vara teoridrivet och därför påtagligt homogent kring valda utgångspunkter, problemdefinitioner och andra antaganden.

Det är vidare en jämförelsevis låg utväxling från investerad tid i själva forskningsuppgiften. Med låg utväxling menas att tillgången till, omfattningen på och användbarheten i relevant empiri (särskilt när det gäller kvantitativa utfallsstudier vid forskningsråd och motsvarande) ger begränsade resultat som inte är hållbara över tid eller tillräckligt robusta som grund för kunskapsutveckling och förnyad praxis. Graden av generaliserbarhet står så att säga i proportion till kvaliteten på det empiriska underlaget. Dessutom är de faktiska processer som undersöks ofta kringgärdade av särskilda kriterier och historiskt specifika förutsättningar. Forskningsfinansiella praktiker är under konstant omförhandling och förändring eftersom forskningsfinansierande organisationer förfinar, utvecklar och omprioriterar sina processer kontinuerligt av olika ideologiska, politiska, ekonomiska och pragmatiska skäl.

Vid en analys av hela forskningsfältets räckvidd blir det tydligt att det råder en diskrepans mellan vad som skulle kunna göras forskningsmässigt och vad tillgängligt empiriskt forskningsmaterial faktiskt tillåter. Det finns enbart ett mindre antal studier i det analyserade forskningsfältet som bygger sina resultat och analyser på tillgången till material inifrån beredningsprocesserna. Forskningsråd i Sverige, EU och internationellt har så klart i sin interna analys- och utvärde-

Vid en analys av hela forskningsfältets räckvidd blir det tydligt att det råder en diskrepans mellan vad som skulle kunna göras forskningsmässigt och vad tillgängligt empiriskt forskningsmaterial faktiskt tillåter.

ringspraktik möjlighet att göra studier och analyser baserade på egen dokumentation av beredningsprocesser – vilket också förekommer i flera fall – men det leder ytterst sällan till konkreta bidrag till det vetenskapliga samtalet i form av peer-reviewgranskade publikationer. Därtill skapas kunskaper om forskningsfinansiella organisationer och jämställdhet främst i form av könsuppdelat fördelningsutfall, eftersom det för närvarande är vad som i huvudsak efterfrågas när det gäller forskningspolitisk styrning i såväl Sverige som EU och internationellt. Det är så att säga den samtida berättelse om forskningsberedning och jämställdhet som premieras.

Sammantaget förklarar detta varför kvantitativa studier av fördelningsutfall dominerar forskningsfältet, medan mer kvalitativa analyser av vad som sker i beredningsprocesser är betydligt färre. I forskningsöversikten diskuteras således ett forskningsfält vars kunskapsproduktion är omgärdad av en rad olika försvärande omständigheter och begränsande villkor för analys och tolkning. Likväl utgör forskningsfältet en vetenskaplig källa till forskningspolitisk analys och praktik som i vissa avseenden förmår generera både intressanta resultat och angelägna tolkningar av hur forskningsberedning kan förstås utifrån ett jämställdhets- och genusperspektiv.

Ämnesområden

Ämnesmässigt har forskning om jämställdhet, genus och forskningsberedning främst bedrivits inom medicin, naturvetenskap och teknik. I forskningsfältet finns dock samtliga ämnesområden representerade och ofta görs analyser av material som inkluderar flera ämnesområden samtidigt. I de sistnämnda fallen förekommer relativt ofta komparativa ansatser, men i huvudsak i form av statistiska jämförelser som sällan analyseras vidare och fördjupat. Humaniora och samhällsvetenskap beforskas i ett drygt tiotal studier vardera, medan endast två publikationer i hela materialet granskar utfall inom utbildningsvetenskap. Utmärkande är även att en jämförelsevis stor andel av studierna av enskilda ämnesområden är inom medicin. Det bör ha sin förklaring i att Christine Wennerås och Agnes Wolds banbrytande studie av fördelningsutfall i Medicinska forskningsrådet var en av de första större utfallsstudierna med ett könsperspektiv (jfr Broder 1993). Resultaten, som publicerades i tidskriften *Nature*, visar entydigt att kvinnor förfördelas, något som i sin tur inspirerat flera liknande studier, både i Sverige och internationellt (Wennerås & Wold 1997).

Publikationsformer

Forskningsfältet är huvudsakligen uppdelat i tre olika publikationstyper. Majoriteten av studierna är publicerade i peer-reviewgranskade tidskrifter med en övervikt av kvantitativa utfallsstudier i denna kategori. Vidare finns en uppsättning rapporter utgivna av forskningsråd,

EU, andra internationella forskningsorganisationer, och motsvarande. Den resterande delen av studierna är tryckta, peer-reviewgranskade konferensbidrag, statliga utredningar eller rapporter producerade av forskare vid forskningsinstitut eller universitet och högskolor.

Geografisk spridning

Sammanlagt rymmer det här studerade forskningsfältet analyser från ett dussin länder med en övervikt av studier genomförda i Sverige och engelskspråkiga länder. Den stora andelen svenska studier förklaras av att litteratursökningen haft ett särskilt nordiskt fokus och att svenska forskningsråd har varit tämligen aktiva i att producera analyser med jämställdhetsperspektiv på fördelningsutfall, observationsstudier av beredningsprocesser, med mera. Andelen engelskspråkiga studier är likaså en effekt av valet av databaser, men också av att det tids- och resursmässigt inte har varit möjligt att göra ett bredare urval. Ett fåtal studier består av metaanalyser av forskningsfinansiering i flera olika länder, främst kvantitativa utfallsstudier med en tydlig, komparativ ansats (Bornmann et al. 2007; Lee et al. 2013; Marsh et al. 2008; Marsh et al. 2009).

Finansieringsformer

En majoritet av publikationerna i forskningsfältet undersöker forskningsberedning, jämställdhet och genus vid statliga forskningsråd eller motsvarande. Huvuddelen av dessa fokuserar främst utlysningar av strategiska forskningsmedel, excellensprogram och projektstöd till individuella forskare. Övriga studier av framför allt statliga forskningsanslag fokuserar mindre utlysningar av särskilda forskartjänster och i några fall även olika typer av karriärtjänster. En mindre del av forskningsfältets publikationer berör privata finansörer, främst inom medicin. Ingen studie analyserar fördelningsutfall, kollegial bedömning, beredningsprocesser eller någon annan aspekt av lärosätens interna fördelningsprocesser av forskningsmedel.

3. Fördelningsutfall

Frågor om anslagsfördelning och framför allt kvinnors möjligheter att göra akademisk karriär har diskuterats under lång tid. Konkreta studier av forskningsfinansiering, faktiskt fördelningsutfall och kollegial bedömning när det gäller jämställdhet och genus påbörjas dock framför allt under 1980-talet, inte minst i de nordiska länderna (t.ex. Norges allmenvitenskapelige forskningsråd 1991; Nyberg 1993). Det är en direkt konsekvens av dels kvinnors ökade inträde i högskolesektorn, dels den tidiga kvinnoforskningens fokus på forskande kvinnors villkor i sig. Forskning om utfall av forskningsfinansiering och jämställdhet spänner över snart sagt samtliga vetenskapliga discipliner och ämnesområden och har sin huvudsakliga, empiriska grund i könsuppdelad statistik producerad inom ramen för statliga forskningsfinansierare i framför allt nordiska, västeuropeiska och nordamerikanska länder.

Det är denna senare kunskapsmassa som presenteras och diskuteras i detta kapitel, med särskilt fokus på kvantitativa studier av fördelningsutfall. Ambitionen är att ta ett helhetsgrepp om befintliga studier och göra en analys som sträcker sig utöver redan existerande kunskaps-sammanställningar. Genom att göra en metaanalys av *huvudsakliga resultat* från samtliga utfallsstudier i det aktuella forskningsfältet ges en bild av hur kunskapsläget ser ut till dags dato. Kapitlet bidrar också med en diskussion kring hur detta kunskapsläge har skapats teoretiskt, metodologiskt och kontextuellt.

Om utfallsstudier

Med utfallsstudier menas i det här sammanhanget vetenskapligt publicerade, kvantitativa analyser av hur beslut om forskningsfinansiering fördelas när det gäller kön som variabel. Med kön som variabel avses att kön används som ett statistiskt mått på andel kvinnor eller män som söker och beviljas anslag. Dessa studier består i princip uteslutande av ett upplägg som beräknar proportionalitet mellan antalet sökande och beviljade uppdelat på två kön.

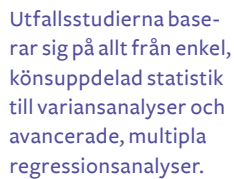
I en del fall görs fördjupade analyser av exempelvis så kallad bedömareffekt (effekter av kön mellan ansökande forskare och bedömare, se vidare under "Beredningsgrupper" i kapitel fem), typ av forskningsanslag eller storlek på sökt och beviljat belopp. Vidare görs försök att till exempel kombinera analyser av CV och fördelningsutfall, kvinnors och mäns karriärvägar i relation till erhållna forskningsanslag, samt betydelse av ansökningsfrekvens och faktisk kvalitet på de forskningsansökningar som beviljas. Det är enstaka studier som på olika vis kombinerar den övergripande kvantitativa ansatsen med kvalitativa angreppssätt (t.ex. Andersson & Jalmert 2003; Brouns 2000b, Johnson et al. 2014; Sandström et al. 2010). Sammantaget

kan konstateras att dessa studier är relevanta och intressanta i upplägg och utförande, men främst producerar kunskaper av mer hypotetisk och resonerande karaktär och bygger på en ofta starkt avgränsad empirisk grund.

Utfallsstudierna baserar sig på allt från enkel, könsuppdelad statistik till variansanalyser och avancerade, multipla regressionsanalyser. Mer specifikt finns en pågående metodologisk diskussion i forskningsfältet som rör hur regressionsanalyser ska utformas och användas (t.ex. Marsh et al. 2008, 2009, 2011; Sandström 2009a, 2009b, 2009c). Det handlar särskilt om jämförelser mellan olika forskningsfinansiärers rutiner för beredning, olika befattningskategorier eller ålderskohorter, samt kriterier för bedömning och beslut. Inte minst diskuteras i det här sammanhanget vilka effekter olika bibliometriska mått får för förståelsen av hur ett visst fördelningsutfall ska tolkas. Det ligger utanför ramen för den här forskningsöversikten att fördjupat analysera fördelar och nackdelar med dessa beräkningsmodeller, men det är ett angeläget kunskapsfält att aktivt följa för att bättre förstå till exempel förutsättningar för finansiering av forskning och förståelser av vetenskaplig kvalitet. Betydelsen av det för den här forskningsöversiktens resultat och diskussioner är dock marginell, eftersom huvudfokus är att sammanställa och överblicka huvudsakliga resultat från forskningsfältet i sig.

En faktor som relativt ofta undersöks i de aktuella utfallsstudierna är meritering, och då främst bibliometri i form av citerings- och publiceringsfrekvens, men även kopplat till antalet tidigare erhållna anslag. Vidare förekommer ett fåtal studier som länkar fördelningsutfall till sammanvägda graderingar, poängdifferenser eller medianvärden inom ramen för olika beredningsprocesser. Då handlar det om att försöka fastställa ett mått för vetenskaplig kvalitet, eller i vissa fall att rent metodologiskt förstå reliabiliteten i kollegial bedömning i sig. I dessa fall är det aldrig enskilda bedömares poängsättning utifrån givna kriterier som undersöks, utan i stället är det sammanvägda medianer eller totalsummor för respektive ansökan som analyseras (undantaget Sandström & Hällsten 2008; Wennerås & Wold 1997).

Slutligen visar genomgången av såväl de aktuella utfallsstudierna som forskningsfältet som helhet att det är ett fåtal publikationer som arbetar teoridrivet eller på annat sätt förankrar sina forskningsperspektiv i teoretiska traditioner. Överlag kan konstateras – som en effekt av ett starkt positivistiskt forskningsideal i den här delen av forskningsfältet – att det råder ett problematiskt underskott på reflekterad kunskap om effekter av grundläggande vetenskapsfilosofiska antaganden. Inte minst tolkningar av resultat lider brist på fördjupningar och teoretisk förankring. I många fall resulterar utfallsstudierna i forskningsfältet just därför i en gissningslek kring vad som kan förklara ett visst utfall. Tämmligen vidlyftiga förklaringar lyfts fram i princip

Utfallsstudierna baserar sig på allt från enkel, könsuppdelad statistik till variansanalyser och avancerade, multipla regressionsanalyser.

utan teoretisk eller annan kunskapsmässig grund. Denna aspekt av forskningsfältet diskuteras mer ingående i kapitel fyra.

Fördelning eller förfördelning?

I en närläsning av samtliga studier som främst genomför en kvantitativ analys av ett fördelningsutfall (närmare bestämt 65 till antalet) har publikationernas huvudsakliga resultat noterats. I en majoritet av studierna är det dock så att diversifierade resultat presenteras och diskuteras. Ofta är det ämnesdisciplin, typ av anslag eller annan variabel som ger ett diversifierat utfall, så att till exempel ett visst anslag gynnar ett visst kön inom ramen för en viss utlysning beroende på position eller meritering. Genomgående i denna del av forskningsfältet finns en etablerad korrelation mellan en sökandes akademiska position (professor) och faktisk beviljningsframgång. Det är enbart en handfull studier som egentligen påvisar andra strukturella orsaker till fördelningsutfall än denna.

På ett övergripande plan ser kategoriseringen av de huvudsakliga resultaten ut som följer:

- **66 procent (43 av 65) av studierna visar att forskningsanslag fördelas till mäns fördel.** Det innebär konkret att proportionen mellan andelen sökande och andelen beviljade är skev till mäns fördel. Ungefär hälften av dessa studier använder akademisk position som en variabel i analysen, men utan att det anses ta ut effekten av kön som variabel. I flera fall förstärks effekten i stället. Annorlunda uttryckt: att ansökningar om forskningsfinansiering har professorer som huvudsökande konstateras i dessa studier förstärka den könsdifferens som enkel könsuppdelad statistik för ett visst fördelningsutfall visar. Ansökningar från professorer beviljas forskningsmedel i högre utsträckning, samtidigt som betydligt fler män än kvinnor innehar dessa positioner.
- **2 procent (1 av 65) av studierna påvisar att forskningsanslag fördelas till kvinnors fördel.** I detta enstaka fall i hela forskningsfältet är det huvudsakliga resultatet att kvinnor som grupp erhåller forskningsmedel i större utsträckning än män i proportion till andel sökande. Framför allt visar den aktuella studien (van den Besselaar & Leydesdorff 2009) att fördelningsutfallet har sin förklaring i att ett forskningsråd tillämpar en särskild policy om jämställdhet, vilket leder till beslut som främjar sökande kvinnor och att det ibland sker i strid med beredningsgruppens prioritering. Överlag är det här en relativt vanlig analytisk poäng och konkret rekommendation i forskningsfältet: att ett för kvinnor fördelaktigt utfall kan påvisas ofta följer av att ett forskningsråd medvetet tillämpar särskilda kriterier för fördelningsbeslut som

korrigerar för en beredningsprocess som anrikar män i större utsträckning. Det finns även sju studier i forskningsfältet som redovisar att forskningsanslag fördelas till kvinnors fördel som ett mindre delresultat kopplat till framför allt specifika ämnesområden.

- **32 procent (21 av 65) av studierna påvisar ingen effekt när det gäller kön** med de metoder och analysredskap som används. Det handlar här om könsuppdelad statistik, varians- och regressionsanalys, samt i viss mån andra icke-parametriska, statistiska metoder. Överlag saknas fördjupad analys av frågor om proportionalitet som mått för likvärdighet i beredningsprocesser, eller en förståelse för hur ett jämnt fördelningsutfall i sig kan tolkas.

Sammanfattningsvis landar således två tredjedelar av utfallsstudierna i forskningsfältet i slutsatsen att kvinnor förfördelas av de forskningsfinansiella systemens organisationer och rutiner. En tredjedel av utfallsstudierna konstaterar i stället att det inte finns, eller inte går att fastställa statistiskt, att det föreligger ett fördelningsutfall som gynnar eller missgynnar kvinnor eller män. Endast en studie har som huvudsakligt resultat att män förfördelas vid fördelning av forskningsanslag.

I det här sammanhanget är det viktigt att betona att detta är huvudsakliga resultat inom ramen för det här studerade forskningsfältet om forskningsfinansiering. Uppgifterna kan således inte tas som intäkt för hur det faktiska fördelningsutfallet ser ut vid enskilda nationella forskningsråd. Variationen härvidlag är tämligen stor och har bland annat sin upprinnelse i skillnader mellan olika länders forskningspolitiska prioriteringar, forskningsfinansiella organisationers instruktioner och rutiner, ämnesmässiga och disciplinära skillnader, samt demografiska förutsättningar. En översiktlig sammanställning av fördelningsutfall från en majoritet av EU:s medlemsländer stöder exempelvis den ovan tecknade bilden som helhet (European Commission 2009), men ger också en mer nyanserad ingång till fördelningsutfallet i linje med angivna strukturella skillnader kring forskningsfinansiella villkor. Att det är ett spretigt forskningsfält vad gäller svaret på frågan om fördelning eller förfördelning föreligger är dessutom en slutsats som flera av publikationerna upprepar.

Akademisk position

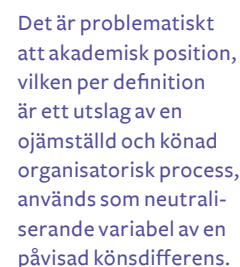
Betydelsen av akademisk position för fördelningsutfall är en central aspekt i utfallsstudierna i forskningsfältet. En sammanställning av de utfallsstudier som finner en statistisk könsdifferens i fördelningsutfall, men som av olika skäl gör en omtolkning eller analys av det utfallet med hänsyn till andra faktorer eller variabler (i detta fall 22 studier), ger en intressant bild.

17 av 22 studier inom ramen för denna kategorisering påvisar att det inte föreligger ett könsdifferentierat utfall efter att variabeln akademisk position används i analyser. Argumentet är i princip genomgående att kön som variabel förlorar sitt förklaringsvärde när akademisk position som variabel används. Ibland sätts även likhetstecken mellan akademisk position och antal år som forskare och/eller institutionell tillhörighet. Till exempel använder Vetenskapsrådet ofta på motsvarande vis ”karriärålder” som begrepp (Hyenstrand et al. 2012; Janson & Jonsson 2009). Övriga fem av dessa 22 studier påvisar att det i någon mån föreligger ett könsdifferentierat utfall, men argumenterar främst för att dessa skillnader inte är statistiskt signifikanta. I dessa fall görs heller ingen fördjupad analys med hjälp av andra variabler. Det vill säga, betydelsen av akademisk position anförs varken som förklaring till ett könsdifferentierat utfall eller tas som intäkt för att hävda att kön inte har betydelse. Med andra ord är det i dessa fem studier oklart hur resultaten ska förstås i relation till betydelsen av akademisk position och ett könsdifferentierat utfall.

Som konstateras ovan är det i princip uteslutande akademisk position som anförs som huvudsaklig förklarande faktor till varför en viss könsdifferens i utfall inte bör tillmätas någon vikt. Det är dock en analytisk fråga på vilket sätt akademisk position ska förstås och det finns anledning att problematisera de tolkningsmönster forskningsfältets aktörer använder. De studier som diskuteras här drar en slutsats om fördelningsutfall som bygger på en förståelse av akademisk position som en könsneutral variabel. Att professorstitel, antal år som forskare, därtill hörande publiceringsmängd, med mera ger stora fördelar att få anslag kopplas således inte samman med kön i dessa studier.

Här visar sig en grundläggande okunskap om hur kön som analytisk kategori kan användas för att förstå hur akademisk position är genusordnad i sig. Akademisk position bygger på faktorer som sammantagna ger möjligheter till större produktion över längre tid och därför avspeglar akademiens ojämställda villkor. Det handlar inte minst om att den som initialt ges möjligheter att erhålla forskningsmedel också har bättre möjligheter att erhålla dem på nytt (se vidare i kapitel fyra om ”Matthew- och Matildaeffekter” vid forskningsfinansiering). Vad ett i dag omfattande forskningsfält om ojämställdhet i akademin upprepat konstaterar är just att *var* kvinnor och män befinner sig i det akademiska systemet inte går att betrakta som ett könsneutralt fenomen. I stället är det rimligt att förstå akademisk position som något som förstärker de könsdifferenser som till exempel en enkel statistisk sammanställning eller analys visar.

Sammantaget kan konstateras att det är problematiskt att akademisk position, vilken per definition är ett utslag av en ojämställd och könad organisatorisk process, används som neutraliserande

Det är problematiskt att akademisk position, vilken per definition är ett utslag av en ojämställd och könad organisatorisk process, används som neutraliserande variabel av en påvisad könsdifferens.

variabel av en påvisad könsdifferens. En tidig studie i det analyserade forskningsfältet konstaterar att ett dylikt analytiskt användande av akademisk position bör förstås som ett direkt utslag av ”könsneutral könsdiskriminering” (Nyberg 1993, s. 41), det vill säga vad som i senare tids nomenklatur lite slarvigt kommit att definieras som ”indirekt diskriminering”.

Anslagsstorlek

En viktig aspekt av frågan om fördelningsutfall och kön handlar om storleken på såväl sökta som fördelade forskningsanslag. Samtliga studier om anslagsstorlek (20 till antalet) har som huvudsakligt resultat att kvinnor förfördelas ekonomiskt. Det handlar både om att kvinnor söker mindre anslag (11 studier) och att de erhåller mindre anslag än män även när de söker anslag i likvärdig omfattning (9 studier). Dessa studier är utförda i flera olika länder, har granskat effekter av olika fördelningssystem och anslagsformer, samt täcker samtliga vetenskapsområden. Akademisk position kontrolleras för i flera fall, men även i de fall då professorer jämförs utifrån kön erhåller män generellt sett större anslag än kvinnor (t.ex. Eloy et al. 2013). Ett fåtal studier visar i enskilda exempel på att anslagsfördelning i viss mån även sker till kvinnors fördel. I dessa fall gäller det i princip uteslutande anslag för konstnärlig forskning och utbildningsforskning inom ramen för små, statliga forskningsprogram.

När det gäller anslagsstorlek finns naturligtvis en del viktiga nyanser som bör lyftas fram, särskildheter vilka framkommer när hela forskningsfältets analyser av anslagsstorlek vägs in (det vill säga även de studier som berör anslagsstorlek mer perifert). En omfattande longitudinell studie inom medicinska vetenskaper visar att kvinnor i genomsnitt erhåller allt större anslag under senare år (Preush 2004). Samtidigt visar andra longitudinella data att kvinnors karriärvägar är krokiga och mäns linjära när det gäller förväntade forskningsanslag. Det resulterar i att det över tid blir en skev anslagsfördelning storleksmässigt till kvinnors nackdel, även om det i enskilda fall kan vara så att en viss kohort kvinnor erhåller större forskningsanslag vid vissa utlysningar (Schenker 2010). Uppenbart är också att det finns stor variation kopplat till nationella skillnader, där till exempel en indisk studie (av framför allt privata finansiärer) landar i små eller obefintliga könsdifferenser när det gäller anslagsstorlek (Rani & Luthra 2011) och alltså bryter av mot det generella mönstret i forskningsfältet som helhet. Dock är det oklart varför så är fallet, eftersom det allt som oftast saknas komparativa analyser av olika kontextuella och strukturella forskningsfinansiella orsaker. Slutligen kan nämnas en studie från USA som påvisar att män, som tidigare erhållit anslag för biomedicinsk forskning, premieras vid förnyad ansökan om anslag från samma

finansiär framför kvinnor som också erhållit tidigare anslag från denna finansiär (Pohlhaus et al. 2011).

Sammantaget vittnar forskningsfältets publikationer om att det är regel snarare än undantag att kvinnor både söker och erhåller mindre anslag än män. Konsekvenserna av det är naturligtvis svåröverskådliga, men en slutsats kan vara att dessa olikartade villkor för forskning påverkar karriärvägar, både direkt och indirekt. En studie nyanserar ett sådant resonemang ytterligare genom att koppla samman anslagsstorlek med karriärvägar över tid. Då synliggörs hur mäns större bidrag för forskning verkligen *ger* karriärfördelar, medan kvinnors mindre bidrag åtminstone underlättar karriärvägar genom att de får bidrag överhuvudtaget:

Perhaps male scientists benefit in tenure and promotion from having larger grants, women benefit more than men just because they have grants, and the effects wash one another out resulting in roughly equivalent rates of tenure and promotion (Corley et al. 2003, s. 311).

Enligt resonemanget ovan blir resultatet en skenbart jämställd bild av karriärvägar i sig. Under ytan döljer sig dock en ojämsälld forskningsfinansiell situation som inte kan förstås på annat vis i det här sammanhanget än att kvinnor konkurrerar utifrån sämre forskningsfinansiella förutsättningar.

4. De förklarande faktorerna

Det forskningsfält som är föremål för denna översikt undersöker hur framför allt kön, men även andra sociala kategoriseringar, påverkar forskningsfinansiering. Det gör naturligtvis att en mängd förklarande faktorer och bakomliggande orsaker berörs. Kvantitativa studier av fördelningsutfall åtar sig i varierande utsträckning uppgiften att ge en bakgrund eller förklaring till de skillnader som synliggörs. Dyliga förklarande resonemang förekommer naturligtvis även i den kvalitativa delen av forskningsfältet. Förutom enskilda förklarande faktorer förs också diskussioner om de sammansatta effekter som system för forskningsfinansiering är en del av och producerar:

Funding can be viewed as the reward for past research, but also as a resource allowing future research to take place. Female researchers in Québec are thus caught in a negative feedback loop: they receive less funding, on average, than their male colleagues, which in turn reduces the amount of future scientific research, thus reducing the amount of future funding and number of publications (Larivière et al. 2011, s. 493).

Som citatet illustrerar tar finansieringsprocessen form i, påverkar och påverkas av, en mängd kringliggande akademiska realiteter. Att se forskningsfinansiering som en process avskild från andra delar av den ojämsställda akademien innebär att förenkla ett komplext system av samspelande skeenden som påverkas av kön, likväl som av andra maktordningar strukturerade kring exempelvis ras/etnicitet, klasstillhörighet eller ålder.

En könad akademi

En övergripande genomgång av samtliga publikationer ger vid handen att det är få studier som tar ett helhetsgrepp om och undersöker både beredningsprocesser för forskningsfinansiering och de bakomliggande faktorer som kan förklara de könsskillnader som skapas. Däremot använder sig flera publikationer av resonemang och slutsatser från tidigare forskning om kvinnors villkor i akademien för att förstå de egna resultaten. Hänvisningar till statistik över befattningsstrukturer, kritik av undermåliga villkor för forskning, utsagor om ansvar för hem- och omsorgsarbete – samtligt kopplas samman med beskrivningar av en ojämsställd akademisk organisation och kultur, men ofta på mer eller mindre svepande vis. Ibland diskuteras också förklaringar med en rent hypotetisk ingång, utan grund i empirisk forskning, ofta på gränsen till det spekulativa. Här saknas således fördjupade empiriska ansatser om orsaker till ett könsdifferentierat fördelningsutfall eller könade

beredningsprocesser, även om ett fåtal studier exempelvis analyserar relationer mellan karriärvägar och fördelningsutfall. Som diskuteras tidigare är i stället akademisk position en vanlig förklaringsfaktor, det vill säga det faktum att män är professorer i väsentligen större utsträckning än kvinnor. Den förklaringen saknar samtidigt förklaringsvärde om en ojämsälld organisatorisk process används som neutraliserande variabel av en påvisad könsdifferens, vilket diskuteras mer utförligt i kapitel tre.

Andra förklaringsfaktorer som berörs i försöken att förstå beredningsprocessernas villkor är centrala kvalitetskriterier som produktivitet och publicering (Brouns 2006; Larivière et al. 2011; Ranga et al. 2012; van den Brink & Benschop 2012). Mätbara, bibliometriska faktorer som publicerings- och citeringsfrekvens används då för att i någon mening operationalisera kvalitet. Syftet blir att säkerställa att skillnader i utfall inte beror på forskarnas ”track record” (t.ex. Sandström & Hällsten 2008; Sandström et al. 2010; Wennerås & Wold 1997). Att endast en studie i hela forskningsfältet gör en ambitiös analys av kvalitet i forskningsansökningar (Turner et al. 2014), för att i någon mån problematisera föreställningar om fördelningsutfall som direkt mätbart i termer av proportionalitet, är ett talande exempel på vad som tidigare beskrivs som fältets homogena och snäva karaktär.

Produktivitet och publicering problematiseras även när det gäller hur utformningen av mätmetoder kan vara mer eller mindre gynnsam för forskande kvinnor (Brouns 2006; van den Brink & Benschop 2012). Det är i sin tur kopplat till diskussioner som rör kvinnors och mäns skilda anställningsvillkor och faktiska tid för forskning (van den Brink & Benschop 2012, s. 513). I linje med en övergripande ingång kring den könade akademien konstateras här att publicerings- och citeringspraktiker inte är neutrala fenomen, utan tvärtom beroende av olika sociala strukturer och nätverk där forskare kan vara mer eller mindre inkluderade och sedda (Brouns 2006, s. 16). Just nätverk, liksom mentorskap, är ytterligare förklaringsfaktorer som aktualiseras i forskningsfältet (Jagsi et al. 2009; Larivière et al. 2011; Moorhouse 2010; Ranga et al. 2012; Sandström et al. 2010; van den Brink & Benschop 2012). I en av få studier som undersöker förklarande faktorer empiriskt visar det sig bland annat att forskares nätverk spelar roll när det gäller sannolikheten att ansöka om forskningsmedel. Samtidigt rapporterar kvinnor en lägre tillgång till alla de former av stöd och nätverk som undersöks (Blake & La Valle 2010, s. 69). I flera publikationer följs denna konstaterade brist på nätverk upp med förslag på olika typer av mentorprogram för kvinnor (t.ex. Blake & La Valle 2010; Brouns 2006; Gordon et al. 2009; Jagsi et al. 2009).

En annan bakomliggande förklaringsfaktor till skillnader i finansieringsprocesserna som aktualiseras – men inte nödvändigtvis

undersöks närmare – handlar om vilket forskningsfokus kvinnor respektive män har (Allmendinger & Hintz 2002; Andersen & Henningsen 2009, s. 39; Blake & La Valle 2010; Larivière et al. 2011; Ranga et al. 2012). En studie konkluderar att kvinnor som i högre utsträckning har genusorienterade projektansökningar har svårare att få finansiering, ett resultat som också pekar mot utmaningar vid bedömningen av genusforskning (Allmendinger & Hintz 2002). Andra studier visar i stället att sambandet mellan ämnesmässig tillhörighet eller forskningsfokus inte kan förklara de könsskillnader som uppstår inom ramen för en finansieringsprocess, till exempel vid utvärderingar av finansiering av starka forskningsmiljöer (Sandström et al. 2010, s. 99).

Ytterligare en tematik som i olika utsträckning återkommer som förklaringsfaktor är kvinnors obetalda hem- och omsorgsarbete (Blake & La Valle 2010; Head et al. 2013; Jagsi et al. 2009; Larivière et al. 2011; Ranga et al. 2012). Här görs ibland lösryckta antaganden om sambandet mellan akademiska prestationer och förväntat familjeansvar. I andra publikationer utmanas vad som definieras som en stereotyp idé: att det skulle vara kvinnors familjeansvar som påverkar deras publiceringshastighet och därmed möjligheten att konkurrera om forskningsmedel (Brouns 2006, s. 15).

En sista, och närmast ikonisk, förklaringsfaktor som aktualiseras i forskningsfältet har fått namnet ”Matthew”- respektive ”Mathilda-effekten” (efter Matteusevangeliet 13:12, 2000: ”Ty den som har, han skall få, och det i överflöd, men den som inte har, från honom skall tas också det han har”). Detta namngivna par hänvisar till resonemang om de sammansatta effekter som kan prägla finansieringsstrukturerna inom akademien. Mattheweffekten myntades av Robert Merton och syftar på ett antagande om ackumulerande fördelar, det vill säga att den som en gång fått finansiering har lättare att få det igen (Merton 1968). Mathildaeffekten beskriver den motsatta effekt som främst drabbar kvinnor, nämligen ackumulerade nackdelar (Rossiter 1993). Tanken om dessa effekter återkommer i flera av forskningsfältets publikationer och kan sägas vara en metafor som används för att skapa sammanhang kring de könade konsekvenserna av forskningsfinansieringsprocesserna (t.ex. Eloy et al. 2013; Lamont 2009, s. 227; Larivière et al. 2011; Ranga et al. 2012; Sandström 2009c; Sandström et al. 2010; van den Brink & Benschop 2012).

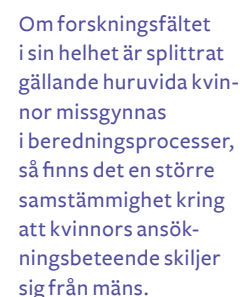
Av alla bakgrundsfaktorer som forskningsfältet aktualiserar är det samtidigt en som är särskilt frekvent: ansökningsbeteende. Diskussioner kring denna tematik bildar därtill i många fall en övergripande ram kring många av de omständigheter som belyses ovan. I det följande presenteras därför mer ingående hur denna faktor får förklaringsvärde för skillnader i beredningsprocesser.

Ansökningsbeteende

Kvinnor söker forskningsmedel i lägre utsträckning än män. Det är en återkommande slutsats och i flera studier en del av förklaringen till varför en viss beredningsprocess inte leder till ett likartat resultat för kvinnor och män. Om forskningsfältet i sin helhet är splittrat gällande huruvida kvinnor missgynnas i beredningsprocesser, så finns det en större samstämmighet kring att kvinnors ansökningsbeteende skiljer sig från mäns. I Vetenskapsrådets utvärderingar av jämställdhet i forskningsstödet konstateras dock att kvinnor är lika benägna som män att söka bidrag (Hyenstrand et al. 2010; Hyenstrand et al. 2012). Därtill påvisar en del studier även motstridiga resultat, där kvinnor i vissa kohorter söker mindre projektbidrag än män, men inte i andra (McGroarty et al. 2014).

Publikationerna domineras framför allt av konstateranden kring att kvinnor inte söker på samma sätt som, och i lägre utsträckning än, män. Det gäller särskilt vid utlysningar av forskningsmedel med hög status (Andersen & Henningsen 2009; Gordon et al. 2009; Grant et al. 1997; Jagsi et al. 2009; Ley et al. 2008; McGroarty et al. 2014; Ranga et al. 2012; Sandström et al. 2010; Schilling 2007; Waisbren et al. 2008). Färre studier undersöker dock empiriskt *varför* det är så (ett av undantagen är Blake & La Valle 2010). Däremot diskuteras i viss utsträckning orsaker till skillnader i ansökningsbeteende utifrån tidigare forskning. Potentiella förklaringar som återkommer rör akademisk position och ämne. Det handlar om grad av specialisering, kvinnors brist på mentorskap, nätverk och stöd i karriären, att kvinnor kanske har andra karriäraspirationer, att kvinnor söker andra former av bidrag än de undersökta, hänsynstaganden kring familj och barnafödande, kvinnors motivation och självförtroende, samt att kvinnor har mindre tid för forskning, antingen på grund av deltidsarbete eller på grund av en större andel undervisning i tjänsten (Blake & La Valle 2010; Brouns 2006; Eloy et al. 2013, s. 80; Gordon et al. 2009; Head et al. 2013; Jagsi et al. 2009; Larivière et al. 2011; Ley 2008; Moorhouse 2010; Ranga et al. 2012; Sandström et al. 2010). Konstaterandet att kvinnor söker finansiella bidrag i lägre utsträckning än män efterföljs ofta av ett utpekat behov av vidare forskning kring kvinnors ansökningsbeteende (t.ex. Bornmann et al. 2007; Grant & Low 1997, s. 13; Hosek et al. 2005; Ranga et al. 2012).

När det gäller kvinnors ansökningsbeteende handlar frågan inte bara om huruvida de överhuvudtaget söker olika former av projektbidrag, utan också om hur stora anslag de söker. Som berörs tidigare ger studiernas utgångspunkter och design olika möjligheter att förklara och förstå resultaten. Vissa studier ser en skillnad i fördelningsutfall och pekar mot att det *kanske* kan förklaras av att män helt enkelt söker större bidragsbelopp (Eloy et al. 2013, s. 81; Jagsi et al. 2009, s. 809f). Andra studier har tillgång till empiriskt material där det är möjligt att

Om forskningsfältet i sin helhet är splittrat gällande huruvida kvinnor missgynnas i beredningsprocesser, så finns det en större samstämmighet kring att kvinnors ansökningsbeteende skiljer sig från mäns.

undersöka och även konstatera att män begär mer forskningsmedel än kvinnor (t.ex. Gordon et al. 2009).

Graden av struktur- kontra individcentrerade resonemang varierar både inom och mellan publikationer när olika förklaringsfaktorer kopplas samman med ansökningsbeteende. Individcentrerade perspektiv uttrycks som att ett ansökningsbeteende bara är ännu en ”individual-based’ difference [...] between male and female researchers” (Gordon et al. 2009, s. 359). Det kan också handla om antaganden kring vilka som har möjlighet att söka forskningsmedel, där strukturella skillnader mellan kvinnor och män osynliggörs. En analys av de ord som används kan förmodligen ge intressanta perspektiv på frågan om vad som händer när kvinnor beskrivs som ”systematically less ambitious” (Bedi et al. 2012, s. 474). En hypotes som levereras i den statliga utredningsrapporten *Hans Excellens* är till exempel att ”hela språkbruket, de underliggande idéerna om styrka, kraft och toppstyrning [...] som kännetecknar excellenssatsningarna har en sådan prägel att inte bara kvinnor stöts bort, utan också mer sansade och blygsamma personer oavsett kön” (Sandström et al. 2010, s. 102). I detta citat är det tydligt att kvinnlighet, i linje med traditionella föreställningar, kopplas samman med blygsamhet. Utan att landa i en mer ingående analys kan konstateras att forskningsfältet i sina försök att förklara och förstå också *gör* kön på en mängd olika sätt. När det gäller ansökningsbeteende är det dessutom just *kvinnors* ansökningsbeteende som fokuseras och ställs i relation till en neutral och normerande förståelse av mäns ansökningsbeteende.

Resonemangen kring de bakomliggande faktorerna lämnar en del övrigt att önska, särskilt när det gäller empiriskt grundade argument. Det är avgjort få studier som förmår greppa hela det sammanhang som ramar in beredningsprocesser för forskningsfinansiering. På ett övergripande plan brottas forskningsfältet med olika grad av framgång med en klassisk problematik: forskning som synliggör skillnader i makt och möjligheter riskerar genom sättet de skrivs fram att återskapa det som kunskapen har som ambition att förändra. I forskningsfältet upprepas ofta argument som gör kvinnor, snarare än ojämsställda och ojämlika strukturer, till det övergripande problemet att hantera. När problemet formuleras längs dessa argumentativa linjer resulterar texterna inte i ett utmanande av rådande ordning, utan fungerar snarare som en del i ett system som återkommande konstruerar kvinnor som de akademiska Andra.

5. Kollegial bedömning

Majoriteten av forskningsfinansieringen både i Sverige och internationellt fördelas i dag med utgångspunkt i kvalitetsutvärderingar som görs av forskarsamhället självt – det vill säga där forskare granskar andra forskare inom samma eller närliggande discipliner. Dessa processer brukar samlas under rubriken kollegial bedömning och besluten som de leder fram till har ett starkt inflytande på forskningens villkor och kvalitet. I en populär metafor talas det om kollegial bedömning som ett slags vetenskapens nålsöga där bara de bästa bidragen tillåts passera.

Kollegial bedömning är ett verktyg som används inom flera sektorer i akademien: inför publicering i vetenskapliga tidskrifter, vid bedömningen av ansökande till olika tjänster, men också för finansieringsgrundande beslut på både mikro- och makronivå. I denna översikt är de sistnämnda processerna i fokus.

Övervägande delen av de publikationer som ingår i forskningsöversikten anknyter till kollegial bedömning på ett eller annat sätt. Ofta är ”peer review” inkluderat i publikationernas rubriker. Själva rubriceringen svarar däremot inte alltid mot en reell granskning eller problematisering av de faktiska processerna. Många av de utfallsstudier som presenteras i kapitel tre har i själva verket bara möjlighet att säga något om statistiska in- och utgångsvärden av dessa förlopp.

En läsning av publikationerna som ryms i forskningsfältet ger vid handen att det endast finns en begränsad mängd forskning och rapporter som grundar sig på en faktisk närvaro i de rum där besluten fattas. Flera av studierna betonar att den sekretess som i regel omgärdar kollegial bedömning försvårar för forskare som är intresserade av att studera metoden (t.ex. Bornmann et al. 2007, 2008; van den Brink & Benschop 2012). Det är naturligtvis en viktig förklaring till att forskningsfältet som helhet innehåller en begränsad mängd empirisk kunskap om beredningsprocesser. Ytterligare en förklaring är att majoriteten av den forskning som gjorts kring kollegial bedömning uppehåller sig vid bedömning för publicering snarare än de beredningsprocesser som föregår finansieringsbeslut (Wood & Wessely 2003, s. 16).

Det finns dock en kvalitativ del av forskningsfältet som mer ingående analyserar kollegial bedömning vid forskningsfinansiering. En mindre andel av publikationerna bygger sina resonemang på eget empiriskt material (t.ex. Ahlqvist et al. 2013; Andersson et al. 2012; Brouns 2000a; Lamont 2009; Lamont & Da Silva 2009; Langfeldt 2001; Travis & Collins 1991; van den Brink & Benschop 2012;) medan andra publikationer gör översikter av hur tidigare forskning diskuterar möjligheter och begränsningar med kollegial bedömning (t.ex. European Commission 2009; Gemzöe 2010; Husu & de Cheveigné

2010; Langfeldt 2002a; Ranga et al. 2012; Wood & Wessely 2003). Ytterligare någon kvalitativ undersökning studerar det forskningspolitiska systemet på en mer övergripande nivå i syfte att förstå hur det struktureras i förhållande till både kön och ras/etnicitet (Mählck 2012). I detta avsnitt fokuseras framför allt dessa kvalitativa ansatser, även om vissa tematiker också knyter an till resultaten i den kvantitativa delen av forskningsfältet.

Vetenskaplig kvalitet

Inledningsvis kan konstateras att den mer kvalitativa delen av forskningsfältet ofta har en annan implicit eller explicit teoretisk ingång än de utfallsstudier som är föremål för kapitel tre. Flera av utfallsstudierna undersöker beredningsprocesser med utgångspunkt i ett positivistiskt och universellt vetenskapsideal, där värdet av en meritokratisk process betonas starkt (t.ex. Bornmann et al. 2007). Här ses vetenskaplig kvalitet i högre utsträckning som en objektiv realitet, som något som går att mäta. Det gör även att eventuell partiskhet anses bli möjlig att en gång för alla belägga, förutsatt rätt sorts empiriskt underlag. Den kvalitativa delen av forskningsfältet angriper i stället frågan utifrån en socialkonstruktivistisk ansats som sätter frågetecknen kring vad kvalitet egentligen ”är”. Går det att mäta och i så fall hur?

Liv Langfeldt är en av de forskare som i flera publikationer analyserar kollegial bedömning (Langfeldt 2001, 2002b, 2006). Hon gör en uppdelning mellan ett idealistiskt kontra realistiskt sätt att närma sig frågan om beredningsprocessernas kvalitetskriterier (Langfeldt 2002b, s. 208f). Enligt en realistisk utgångspunkt existerar verkligheten oavsett vad som upplevs eller uppfattas. Vetenskaplig kvalitet blir med en sådan utgångspunkt inte relaterat till vad bedömare definierar som kvalitet – det finns bedömningsstandarder som på ett objektivt sätt är konstitutiva för god forskning. Denna ingång är ofta en implicit utgångspunkt i de utfallsstudier som dominerar forskningsfältet. En idealistisk utgångspunkt synliggör i stället att betydelsen av god forskning görs i beredningsprocesser. Vad som konstituerar god forskning blir då snarare det som bedömare kan enas kring.

En annan forskare som uppehåller sig vid hur vetenskaplig kvalitet görs är Michèle Lamont (Lamont 2009; Lamont & Da Silva 2009). Hon undersöker de olika former av excellens som bedömare arbetar med att känna igen, men som de samtidigt inte alltid har lätt att artikulera (Lamont 2009, s. 159). I studien illustreras de olika betydelser som tillskrivs kriterier, samtidigt som det också görs en analys av vilka kriterier som anses viktigast. Analysen visar att innehåll i, liksom rangordning av, kriterier är tydligt kopplat till bedömares disciplinära hemvist (Lamont 2009, s. 159, 200). Lamont konstaterar dessutom att kollegial bedömning präglas av informella kriterier i så hög utsträckning att dessa är att betrakta som ”the normal order of

things” (Lamont 2009, s. 199). Bland annat synliggör studien hur kulturellt kapital eller klass ibland är en del av bedömares tolkningsramar. Det gäller exempelvis när förslag beskrivs som ”eleganta” och tolkas med utgångspunkt i en språklig referensram som framför allt medel- och överklassen är bärare av (Lamont 2009, s. 191f).

På övergripande nivå är en av Lamonts slutsatser att kriterier för bedömning – vad som är vetenskaplig ”kvalitet” – definieras på en mängd olika sätt. Det får naturligtvis också konsekvenser för hur bedömningspraktiker ska förstås:

One normative conclusion to be drawn from this observation is that it is pointless to attempt to collapse the many considerations that factor into funding decisions into a single matrix, whether it be grounded in positivist or interpretive epistemologies. Academia is a highly variegated world, one where qualitatively incommensurate proposals cannot be subsumed under a single standard (Lamont 2009, s. 200).

Som detta citat så väl illustrerar visar den kvalitativa forskningen kring kollegial bedömning på en mångfacetterad kriterieanvändning som inte med enkelhet kan standardiseras i ett sätt att göra eller förstå vad ”kvalitativ” och ”god” forskning är.

Lena Gemzöe, som med ett fokus på just kvalitativa studier skrivit en forskningsöversikt om kollegial bedömning, pekar på ett liknande sätt mot vad hon menar är ett gemensamt drag för fältet: ”Istället för standardisering av skalor och tillit till *ett* enhetligt bedömningssystem [...] föreslår forskarna diversifiering [...] alltså en explicit formulering av de diversifierade kvalitetsbegrepp som redan existerar” (Gemzöe 2010, s. 47, kurs. i org.). En slutsats är att bedömare inte återskapar ett på förhand givet meritokratiskt regelsystem, utan snarare är involverade i en i grunden politisk process där kvalitet och akademisk excellens görs (Lamont 2009, s. 246; van den Brink & Benschop 2012). Forskningsrådets policy och praktik, som på olika vis skapar de gränssnitt som villkorar kollegial bedömning, blir därmed också exempel på en intressant tematik för forskningsfältet.

Beredningsprocesser

Flera studier diskuterar hur strukturella villkor för beredningsprocesser påverkar vilken typ av forskning som får finansiering. Här handlar det om organisatoriska förutsättningar som exempelvis mötesformer, tidsaspekter, diversifiering av finansieringsmöjligheter och budgetansvar (t.ex. Ahlqvist et al. 2013; Langfeldt 2001, 2002b, 2006; Travis & Collins 1991; Wood & Wessely 2003).

När det gäller strukturella förutsättningar är det inte nödvändigtvis de formella riktlinjerna som spelar störst roll för beredningsprocesser.

I stället är bedömningsmetoder, bedömningsskalor och beredningsgruppernas budget avgörande i sammanhanget (Langfeldt 2001, s. 837). Ytterligare aspekter som präglar processerna handlar om att förslag bedöms i relation till varandra och att det skapas en slags rumslig kontext som bidrar till att forma villkoren för diskussionerna. Exempelvis påverkar ordningen som ansökningarna diskuteras i utgången av bedömningar (Ahlqvist et al. 2013, s. 14; Wood & Wessely 2003, s. 23).

Ambitioner med kollegial bedömning kan också gå på tvärs med varandra. Rättvisa kan exempelvis stå i motsats till effektivitetsmål (Wood & Wessely 2003, s. 16). Langfeldt synliggör en liknande tematik i sin diskussion kring vilken typ av forskning som möjliggörs i och med olika sätt att organisera beredningsprocesser:

It should be noted that there is an inherent tension between the different aims of research councils: good and reliable peer review on the one hand, and various policy aims on the other. Those review models that score highly on thoroughness and reliability do not score highly with regard to encouraging controversial projects or securing greater scholarly pluralism, and vice versa – leaving those trying to improve grant-review processes in a constant dilemma. Consequently, unambiguous recommendations for the design of grant review cannot be made, except that conflicting concerns should be balanced consciously (Langfeldt 2001, s. 837).

Langfeldts resultat preciserar att stora anslagsvolym, grova bedömningsskalor, heterogena paneler och en öppen beslutsprocess möjliggör pluralism i forskning och innovativa eller kontroversiella projekt. Vad gäller pluralism menar Langfeldt även att olika policyambitioner – exempelvis kopplat till kön eller behovet av forskning inom särskilda områden – har en ökad möjlighet att ges utrymme i de beslutsprocesser där en stor budget medger förhandlingsutrymme. I processer med mindre budget, där majoritetsbeslut tillämpas, tenderar ansökningar som beviljas medel i stället att ligga i linje med de etablerade forskningsfälten. Att kollegial bedömning på detta sätt riskerar att ha en konsoliderande effekt på forskningsområden är därtill en mer allmän kritik riktad mot kollegial bedömning som upprepas i flera studier (t.ex. Moorhouse 2010; Travis & Collins 1991; Wood & Wessely 2003).

Beredningsgrupper

Utöver strukturella villkor finns en förutsättning för beredningsprocesser som rönt tydligt intresse i forskningsfältet: sammansättningen av beredningsgrupper. Ett fokus på denna tematik blir inte minst central med utgångspunkt i ett kvalitetsbegrepp som inte med enkelhet låter

sig fångas i *en* definition, utan som visar sig variera mellan bedömare. Diskussioner kring beredningsgruppers sammansättning återkommer både i de kvalitativa studier som fokuseras i detta avsnitt, men också i de mer kvantitativt inriktade publikationer som undersöker fördelningsutfall.

I de statistiska analyser där frågan om beredningsgruppernas sammansättning lyfts är det i flera fall av intresse att undersöka reliabilitet (Bornmann & Daniel 2005; Jayasinghe et al. 2001; Marsh et al. 2008; Mutz et al. 2012; Reinhart 2009). Vissa studier analyserar också en så kallad bedömareffekt, det vill säga konsekvenser av bedömares och ansökandes kön i relation till fördelningsutfall. Flera kvantitativa studier belyser att det inte finns en statistiskt säkerställd korrelation mellan bedömares kön och ansökarens kön; kvinnor och män tenderar att bedöma kvinnors och mäns ansökningar någorlunda likvärdigt (t.ex. Bornmann & Daniel 2007; Jayasinghe 2003; Jayasinghe et al. 2001, 2003; Sonnert 1995). Noterbart är att flera av dessa studier konstaterar att kvinnor generellt värderar ansökningar om forskningsanslag något högre än män, men det empiriska underlaget är begränsat till enskilda nationella forskningsfinansierares anslagsförvaltning under specifika år inom avgränsade discipliner. Samtidigt finns andra studier som med motsvarande analytiska ingångar visar på statistiskt säkerställda bedömareffekter kopplade till kön, där framför allt kvinnors bedömningar av kvinnor som söker forskningsanslag leder till lägre värderingar av vetenskaplig kvalitet (Broder 1993). Dessa studier arbetar uteslutande med att jämföra kvinnor och män som två aggregerade grupper och gör ingen direkt analys av andra faktorer, intersektionella mönster, eller effekter av ojämställda och ojämlika villkor för forskning. Dock finns det studier som i viss mån kontrollerar för nationalitet och ålder (Jayasinghe 2003).

Sammantaget är kunskapsläget kring kön och bedömareffekt splittrat samt teoretiskt och metodologiskt undermåligt på flera sätt. Det är därför vanskligt att använda dessa studier som grund för rekommendationer till ändrad praxis i beredningsprocesser. Snarare pekar genomgången på att problemet inte är bedömareffekt i sig, utan frånvaron av en kontextualisering av hur en eventuell bedömareffekt uppstår, hur den kommer till uttryck i ett specifikt sammanhang, samt vad den får för betydelse sett till hur beredningsprocesser förmår hantera ojämställda och ojämlika villkor för forskning. Det handlar här alltså om ett identifierat behov av mer kontextualiserande, kvalitativa studier som kan öka förståelsen för en eventuell bedömareffekt. Detta behov kan i sig kopplas samman med de olika ingångar som den kvantitativa respektive den kvalitativa delen av forskningsfältet har.

När reliabiliteten i beredningsprocesserna testas i de mer positivistiska studierna är idealet att olika bedömares värderingar av kvalitetska ligga i linje med varandra och att samma forskningsansökning-

Att avgöra om det faktiskt är de bästa vetenskapliga bidragen som tillåts passera genom det nålsöga som kollegial bedömning uppfattas som är dock enligt denna del av forskningsfältet en fråga som är svår att besvara säkert.

ar ska bedömas som förtjänta av finansiering. Det är en process utan ”fel” som eftertraktas. En studie i materialet som präglas av denna ingång kommer fram till att kollegial bedömning präglas av ”unacceptably high levels of unreliability” (Jayasinghe et al. 2001, s. 361). Här förs också resonemang om hur den låga överensstämmelsen mellan bedömare kan minskas – exempelvis genom att ett litet antal bedömare granskar många förslag och på så sätt övar upp en tydligare expertis (Jayasinghe et al. 2001, s. 360). Den underliggande premissen som artiklar av det här slaget bygger på är just tanken om att det finns en form av vetenskaplig kvalitet som bedömare är satta att hitta (Bornmann & Daniel 2005; Jayasinghe et al. 2001; Marsh et al. 2008). Det ska inte spela någon roll vem som bedömer, utan granskarna ska väljas ut och deras arbetsuppgifter utformas på ett sådant sätt att de kommer fram till så likartade bedömningar som möjligt (jämför med resonemanget kring en realistisk ingång till vetenskaplig kvalitet, Langfeldt 2002b). Om statistiska analyser exempelvis visar att utländska bedömare är mer positiva i sina beslut än det övriga kollegiet, bör processen följaktligen förändras för att minimera denna snedvridning (Jayasinghe et al. 2001).

Ovanstående kan sägas vara exempel på hur forskningsfältet förhåller sig till sammansättningen av beredningsgrupper och kollegiets arbete i en ände av forskningsfältet. De kvalitativa studierna rör sig i stället i en annan del av det spann som försöker förklara och förstå beredningsgruppernas roll. Här är en grundläggande premis snarare att bedömare har med sig olika kunskaper, erfarenheter och preferenser som påverkar utgången för de projektförslag som skickas in (Lamont 2009, s. 242f). En låg överensstämmelse mellan olika bedömare leder inte, med denna ingång, till lägre reliabilitet för processen som helhet – brist på konsensus kan i stället ses som ett tecken på en beredningsgrupp som är kompetent att fatta beslut utifrån en mängd olika perspektiv och sakkompetenser (Langfeldt 2002b, s. 210). Frågeställningarna i dessa studier rör således inte hur likriktning kan ökas, utan snarare om att synliggöra hur sammansättningen av granskare är en avgörande faktor i beredningsarbetet (Gemzöe 2010; Lamont 2009; Langfeldt 2002b).

Här visar empirisk forskning att forskningsråd kan forma beredningsgrupper som präglas av diversitet och en lägre grad av konsensus, eller använda ett mindre antal kända granskare som når fram till mer enhälliga beslut (Langfeldt 2002, s. 215). Att avgöra om det faktiskt är de bästa vetenskapliga bidragen som tillåts passera genom det nålsöga som kollegial bedömning uppfattas som är dock enligt denna del av forskningsfältet en fråga som är svår att besvara säkert. I stället är ett slags relativt, meritokratiskt system i bästa fall möjligt att uppnå (Gemzöe 2010; Lamont 2009, s. 243). Gemzöe konstaterar vidare:

Den rådande vagheten i begreppet vetenskaplig kvalitet och insikten om att det inte finns några sätt att mäta kvalitet utanför bedömningssystemen – man kan endast röra sig inom och mellan olika bedömningssystem – tydliggör behovet att analysera de definitioner av vetenskaplig kvalitet som bedömarna använder i praktiken (Gemzöe 2010, s. 21).

Men vilka är då dessa bedömare? Det finns flera publikationer i forskningsfältet som diskuterar sammansättningen av beredningsgrupper mer ingående (t.ex. Ahlqvist et al. 2013; Brouns 2006; European Commission 2009; Glynn et al. 2007a; Husu & de Cheveigné 2010; Hyenstrand et al. 2010; Langfeldt 2001; Ranga et al. 2012; Wold 2006). I fokus är då bland annat representation utifrån kön, ras/ethnicitet och institutionell tillhörighet. Här varierar resultaten en hel del, bland annat utifrån geografiskt sammanhang, men det är tydligt att det är en underrepresentation av underordnade grupper (kopplat till framför allt kön och ras/ethnicitet) som oftast gör sig gällande i diskussioner om vilka som får sitta på så kallade grindvaktspositioner i akademien. Översiktliga studier lyfter fram vikten av att bli utvald att sitta i beredningsgrupper och beskriver det som en lärandeprocess i sig. Kvinnors underrepresentation, internationellt sett, på dylika grindvaktspositioner för med sig att de därmed inte kan tillägna sig värdefull erfarenhet av beredningsprocesser som är användbar när de utformar egna projektansökningar (European Commission 2009; Husu & de Cheveigné 2010; Ranga et al. 2012; Stark-Adamec & Adamec 1981).

Vad är partiskhet?

Partiskhet diskuteras på en rad olika sätt i forskningsfältet: alltifrån jäv och nepotism till diskriminering på grund av exempelvis kön eller institutionell tillhörighet. Diskussioner kring diskriminering utifrån kön har naturligtvis en framträdande roll i och med de avgränsningar som strukturerar forskningsöversikten.

Forskningsintresset för partiskhet i beredningsprocesser grundar sig historiskt i såväl en kritik av, som en föreställning om, att statliga forskningsmedel fördelas enligt principer som bygger på ”old-boyism” (Gemzöe 2010). Begreppet old-boyism ger sken av att kön förstås som en central aspekt i tidiga studier, men inledningsvis är det inte denna sociala kategori som fokuseras i empirisk forskning. Snarare handlar det om partiskhet kopplat till nepotism och nätverkstillhörighet utan ett genusperspektiv eller motsvarande. I takt med att ojämställdhet inom akademien gradvis uppmärksammas vävs dock kön och andra sociala kategorier in i forskningsfältet kring partiskhet i beredningsprocesser. Det forskningsinnehåll som begreppet old-boyism implicerar kan därmed sägas ha fått en tydligare förankring i dag.

Vad som konkret är att betrakta som partiskhet är föremål för en mer utbredd diskussion i den kvalitativa del av forskningsfältet som fokuserar beredningsprocesser (Lamont 2009; Langfeldt 2002b; Travis & Collins 1991). Om kvalitet är något som görs och förstås på en mängd olika sätt blir frågan om partiskhet och diskriminering mer komplex. Langfeldt gör exempelvis en uppdelning kring olika former av partiskhet som hon formulerar som "research interests, personal interests, the constraints of a professional platform and general/personal cognitive constraints" (Langfeldt 2002b, s. 209). Med ett realistiskt sätt att närma sig beredningsprocesser är alla dessa former av partiskhet problematiska. Med utgångspunkt i att kvalitet är något som görs kan det däremot vara acceptabelt eller kanske till och med önskvärt med någon form av professionell partiskhet (kring vad som är god forskning). En sådan *kognitiv partiskhet* diskuteras i flera publikationer, både med kvalitativa och kvantitativa ingångar (t.ex. Lamont 2009; Langfeldt 2002b; Sandström 2009a; Travis & Collins 1991).

Om kvalitet är något som görs och förstås på en mängd olika sätt blir frågan om partiskhet och diskriminering mer komplex.

Den form av partiskhet som forskningsfältet i helhet ser som problematisk är dock det som Langfeldt ovan refererar till som "personal/general cognitive constraints" och "personal interests" (Langfeldt 2002b, s. 209). Under denna kategori samlas all form av diskriminering, jäv och nepotism. Här följer alltså diskussionen om huruvida exempelvis kvinnor och män, inrikes och utrikes födda, unga och gamla är strukturellt gynnade eller missgynnade i beredningsprocesser.

Värdering av kompetens

Rubriken sätter fingret på den huvudsakliga uppgiften för kollegial bedömning. På ett övergripande plan pekar flera publikationer, både översikter och empiriska undersökningar, mot att det finns belägg för att kön spelar roll för värderingen av kompetenser vid kollegial bedömning (t.ex. Ahlqvist et al. 2013; Andersen & Henningsen 2009; Andersson et al. 2012; Brouns 2000a, 2000b, 2006; European Commission 2009; Lamont 2009; Langfeldt 2002a; Langfeldt 2006; Melin 2007; van den Brink & Benschop 2012). Flera publikationer lyfter också andra sociala kategorier kopplat till bland annat ras/ethnicitet, ålder och klass. Genomgående görs dock få intersektionella analyser av hur dessa olika kategorier faktiskt samverkar (för analyser där fler kategorier än kön tydligt fokuseras, se t.ex. Lamont 2009; Mähle 2012; van den Brink & Benschop 2012). Därtill är det enbart en mindre del av forskningsfältet som utifrån empiriskt material diskuterar hur kvinnors och mäns kompetenser konkret bedöms (Ahlqvist et al. 2013; Andersson et al. 2012; Brouns 2000a; Lamont 2009; Melin 2007; Sandström et al. 2010; van den Brink & Benschop 2012). Fokus är då främst den typ av icke önskvärd partiskhet som diskuteras i föregående avsnitt. Här blir frågan om värderingen av kompetens sker på ett sätt som är att betrakta som legitimt.

Margo Brouns, som studerar holländsk forskningsfinansiering med en kombination av kvantitativa och kvalitativa metoder, drar slutsatsen att kön spelar roll i beredningsprocesser, men på olika sätt – ibland till fördel för kvinnor och ibland till fördel för män (Brouns 2000a, 2000b). Ett genomgående drag är dock att män i högre utsträckning bedöms med utgångspunkt i tidigare prestationer, medan bedömningar och beslut vad gäller forskande kvinnor inte uppvisar samma tydliga samband (Brouns 2000a, s. 197). Brouns visar även att det trots samma tempo under forskarutbildning, liksom likvärdig publikationsproduktivitet efter disputation, är skillnad på hur forskande kvinnor och män kategoriseras – män blir oftare definierade som ”brilliant scientists” medan kvinnor snarare klassificeras som ”good scientists” (Brouns 2000b, s. 100).

Detta knyter an till resultatet i ytterligare en studie, där en statistiskt grundad hypotes gör gällande att just de steg i beredningsprocesser där resonerande metoder används tenderar att missgynna kvinnor på ett sätt som inte är relaterat till deras kompetens eller kvaliteten i projektförslaget (Melin 2007, s. 17). I en annan kvalitativ studie, som analyserar föreställningar om excellens, synliggörs på ett liknande sätt hur konstruktionen av den kompetenta akademikern är tydligt könad. De könade effekterna tenderar även här att gynna män snarare än kvinnor (van den Brink & Benschop 2012). I artikeln är det meritokratiska idealets förmenta objektivitet därför tydligt ifrågasatt:

[...] meritocracy conceals practices of inequality that have nothing to do with merit. [...] Standards of merit are constructed by powerful academics who stand to benefit from a construction that is presented as a precise, objective, and univocal measure of excellence (van den Brink & Benschop 2012, s. 118).

Liknande skillnader i värdering av kvalitet och kompetens visar uppföljningar av beredningsprocesser vid Vetenskapsrådet (Ahlqvist et al. 2013; Andersson et al. 2012). Dessa rapporter bygger på kvalitativa observationsstudier av beredningsgruppernas möten, liksom samtliga skriftliga handlingar som aktualiseras i bedömningsarbetet. Observationerna visar på flera könade skillnader, även om resultaten varierar mellan olika beredningsgrupper. I båda rapporterna konstateras att kvinnors självständighet som forskare ifrågasätts i högre utsträckning än mäns (Ahlqvist et al. 2013, s. 8; Andersson et al. 2012, s. 6). Diskussioner kring faktorer som föräldraledighet och eventuella privata relationer till medsökande tas också upp oftare då projektansökningar kommer från kvinnor. Likaså tillskrivs kvinnor och män adjektiv såsom ”excellenta”, ”produktiva”, ”strong” och ”respected” i olika utsträckning (Ahlqvist et al. 2013, s. 9; Andersson et al. 2012, s. 6). Resultaten visar också att det finns en skillnad vad gäller i

hur hög utsträckning kvinnor och män tar plats under beredningsgruppernas möten, till mäns fördel (Ahlqvist et al. 2013, s. 7).

På en mer övergripande nivå konstaterar rapporterna också att diskussionerna om de sökandes meriter inte är formaliserade (Ahlqvist et al. 2013, s. 7), men att könsmönstren var små eller obefintliga i de grupper som framför allt fokuserar ansökningarna snarare än forskarna som subjekt (Andersson et al. 2012, s. 6). Vetenskapsrådet har efter att materialsökningen till denna forskningsöversikt färdigställts genomfört ytterligare en observationsstudie där flera av de tematiker som tidigare rapporter diskuterar återkommer (Ahlqvist et al. 2015). Vetenskapsrådet har även publicerat flera mer kvantitativt inriktade uppföljningar av jämställdheten i myndighetens forskningsstöd (t.ex. Eltebo et al. 2014; Glynn et al. 2007a; Hyenstrand et al. 2012; Jacobsson & Lundberg 2008; Janson & Jonsson 2009).

Den statliga utredningsrapporten *Hans excellens* visar på liknande sätt, men på mer aggregerad nivå, hur excellenssatsningar i det svenska forskningsfinansiella systemet tydligt missgynnar kvinnor. Det sker både genom att kvinnor är mindre benägna att söka dessa medel, men också genom att de sällas bort i beredningsprocesser, trots att de är toppkvalificerade (Sandström et al. 2010, s. 9). Rapportens författare konstaterar, i linje med resonemang om hur kvinnors och mäns meriter tillskrivs olika värde, att:

Forskarsamhället är vant att bedöma ”frågeställning”, ”metodik” och ”kompetens” hos kolleger som söker forskningsmedel. Att bedöma kriterier såsom ”strong leadership”, ”mervärde” och andra svårdefinierade begrepp som inte varit gängse i forskningssammanhang, ökar spelrummet för icketransparenta bedömningar, slump och förutfattade meningar. Det är väl känt och väl belagt att meritokratiska system inte fungerar eller till och med faller samman om man inte arbetar med väldefinierade, entydiga och genomskinliga bedömnings- och befordringskriterier (Sandström et al. 2010, s. 102).

Den koppling mellan formella, explicita kriterier och en bättre utgångspunkt för en mer jämställd process som syns i ovanstående citat görs i flera publikationer (t.ex. Ahlqvist et al. 2015; Brouns 2006; Langfeldt 2006).

Utöver empiriska studier utgår flera publikationer också från vad tidigare forskning ger för kunskaper om villkoren för bedömning av kvinnors och mäns kompetenser mer generellt (t.ex. Brouns 2006; Lamont 2009). Det kan handla om hur föreställningar om forskande kvinnor och män bildar bakgrund för tolkningar av kompetens (Lamont 2009, s. 222). I diskussionen ingår dessutom – förutom en direkt diskriminering eller partiskhet – de former av mer indirekta

strukturella hinder som villkorar den akademiska vardagen. Ett konkret exempel är de epistemologiska stilar som dominerar inom olika fält. Lamont menar i sin studie att konstruktivistiska utgångspunkter är vanligare bland forskande kvinnor, något som kan missgynna dem i de fall där bedömarpanelen består av forskare med mer positivistiska ingångar (Lamont 2009, s. 224). Det vill säga, det här rör vad som tidigare beskrivs som en form av kognitiv partiskhet, men som också kan få könade konsekvenser. Kopplingen mellan dominerande epistemologiska stilar och könsammansättning inom olika akademiska områden är därtill något som Lena Gemzöe (2010) i sin forskningsöversikt pekar ut som en fråga att undersöka vidare.

Slutligen ger forskningsfältet även exempel på när jämställdhets- och jämlikhetsaspekter på olika sätt aktualiseras som kriterier av de bedömare som värderar projektansökningar (se t.ex. Ahlqvist et al. 2013; Lamont 2009; Lamont & Da Silva 2009). I några bredningsgrupper som observeras hos Vetenskapsrådet leder försök att problematisera könsfördelningen bland beviljade ansökningar inte alltid till gynnsamma resultat. När diskussioner centreras kring att för få kvinnor får anslag, menar rapportförfattarna att forskande kvinnor reduceras till representanter för sitt kön på ett sätt som knappast gynnar jämställdhetsarbetet (Ahlqvist et al. 2013, s. 3). Även Michèle Lamont undersöker hur de bedömare hon intervjuar aktivt arbetar utifrån idéer om ökad mångfald som ett kriterium vid kollegial bedömning (Lamont 2009, s. 212; Lamont & Da Silva 2009). I detta fall handlar det inte enbart om kön, utan även om andra kategorier som ras/etnicitet, institutionell och geografisk tillhörighet, samt i vissa fall klass (Lamont 2009, s. 212f, 221). Hon konstaterar att kritiker av positiv särbehandling gärna ställer upp meritokratins ideal som något som står emot ett aktivt arbete för mångfald. Samtidigt visar hennes undersökningar att meriter och mångfald ofta fungerar som komplementära kriterier för bedömare, snarare än som alternativa bedömningsstandarder (Lamont 2009; Lamont & Da Silva 2009). Liknande resonemang kring ett påstått motsatsförhållande mellan kvalitet och jämställdhet förs i Vetenskapsrådets senaste observationsrapport:

Det finns också en tendens i många av diskussionerna att betrakta jämställdhet som ett politiskt randvillkor som står i motsats till den kvalitetsbedömning som Vetenskapsrådet genomför via bedömningsgrupperna. Jämställdhet reduceras i sämsta fall till en sifferexercis som riskerar att cementera föreställningar om skillnader mellan män och kvinnor (Ahlqvist et al. 2015, s. 20).

Här menar observatörerna som genomför studien att jämställdhet tvärt emot detta upplevda motsatsförhållande är att betrakta som ett kvalitetsperspektiv i sig.

”Det bästa vi har”

En intressant aspekt att beröra avslutningsvis handlar om den övergripande bild som forskningsfältet ger av kollegial bedömning. För trots de många brister och problem som lyfts så är fältet som helhet förhållandevis överens om att kollegial bedömning är att betrakta som det bästa systemet som finns att tillgå (t.ex. Langfeldt 2002a; Brouns 2006). Det är få publikationer som på allvar ifrågasätter, eller kommer med alternativ till, detta system för bedömning. Den kvalitativa delen av forskningsfältet pekar dock mot en möjlighet att problematisera det inbyggda och ibland förenklade förgivettagande som finns kring kollegial bedömning som ett objektiva mätinstrument av vetenskaplig kvalitet. Att kollegial bedömning återkommande definieras som ”det bästa som finns att tillgå” gör samtidigt något med forskningens kritiska potential. Regelmässigt placeras förslag om förändring och problematiserande resonemang inom ramen för det som är, det befintliga, snarare än att utmana och lägga grund för radikalt annorlunda sätt att tänka kring såväl kollegialitet som bedömning.

6. Genusforskning

Studier som beskriver och analyserar bedömning av och fördelningsutfall för genusforskning är ett särskilt fokus för forskningsöversikten. Det motiveras bland annat av att genusforskning, med sin i grunden tvärvetenskapliga karaktär, ställer frågor om beredningsprocessernas problem och möjligheter på sin spets. Bedömning av genusforskning är dessutom relevant att problematisera på två mer specifika vis. Å ena sidan om genusforskning – oavsett om den är inomdisciplinär, tvärvetenskaplig eller ämnesbaserad – får en rättvis och kompetent bedömning i sig. Å andra sidan om beredningsgrupper har den kompetens som krävs för att bedöma projektansökningar där ett genusperspektiv saknas, men uppenbart är centralt för kvaliteten på den forskning som ska produceras.

De kopplingar som ibland görs mellan jämställda forskningsorganisationer och integrering av ett genusperspektiv i forskning är ytterligare en anledning till att intressera sig närmare för bedömningen av genusforskning. Inte minst på EU-nivå länkas dessa frågor ofta samman, där "the gender dimension in research" både syftar på olika typer av jämställdhetsarbete och på säkerställandet av ett genusperspektiv i forskning. Samtidigt är det viktigt att poängtera att denna policydrivna sammanlänkning inte säger något om genusforskningsfältet i sig – forskning som bedrivs under epitetet genus handlar till största delen om andra aspekter än de inriktningar som kan kategoriseras som jämställdhetsforskning.

Det är visserligen ett förhållandevis litet antal publikationer i materialet som säger något konkret om dessa frågor. De specifika avgränsningar som präglar arbetet med materialsökningar till forskningsöversikten är förmodligen en anledning till det. Hade sökorden i stället, med en bredare ansats, formulerats kring "tvärvetenskap" och "kritisk forskning", hade fler publikationer inkluderats i översikten. Det finns en något större mängd forskning om bedömningen av tvärvetenskap som nu faller utanför ramen för forskningsöversikten, men som i viss utsträckning har bäring på villkor för genusforskning (se t.ex. ett temanummer i *Research Evaluation*: Feller 2006; Lamont et al. 2006; Langfeldt 2006). Samtidigt kan konstateras att tvärvetenskapens position i olika forskningsfinansiella system generellt sett är ett underbeforskat kunskapsfält (Lamont 2009, s. 206).

Tvärvetenskaplighet

Genusforskning är en i grunden tvärande vetenskap. En av de publikationer i materialet som direkt berör just dessa tvärande villkor är Michèle Lamonts *How Professors Think. Inside the Curious World of Aca-*

demio Judgment (2009). Här diskuteras övergripande frågeställningar kring bedömningen av tvärvetenskap, men även mer specifika aspekter av hanteringen av ansökningar inom exempelvis "women's studies" och "feminist research". Lamont beskriver särskilt hur feministisk forskning återkommande porträtteras som marginaliserad forskning. Det medför ibland att ansökningar anses särskilt relevanta att finansiera, men också att bedömare tenderar att associera denna typ av forskning med en tänkt samhällsnyttighet. Andra bedömare, som lutar sig mot en mer positivistisk vetenskapstradition, tenderar däremot att se på denna typ av forskning med mer kritisk blick. Här handlar det om att olika förståelser av objektivitet liksom forskares ämnestillhörighet skapar ett spänningsfält i vilket frågor om vetenskaplig kvalitet ställs på sin spets (Lamont 2009, s. 230ff).

Vad som aktualiseras i diskussionen kring genusforskning och feministisk forskning tycks alltså vara bedömares olika kognitiva ingångar – som ibland ligger i linje med, och ibland bryter av från, de epistemologiska och ontologiska antaganden som görs i projektansökningar. Det anknyter till vad som också sägs gälla för bedömningen av tvärvetenskap generellt; dessa ansökningar tvingar fram en breddning och multiplicering av bedömningskriterier. Standarder för bedömning av tvärvetenskap kan därtill sägas bli en form av hybrider, snarare än enkla kombinationer av olika disciplinära krav. Det innebär också att tvärvetenskapliga ansökningar värderas via fler disciplinära måttstockar (Lamont 2009, s. 209ff). Att beredningsprocesserna därmed rymmer risken att missgynna tvärvetenskapliga ansökningar är tydligt:

Partly because they are interdisciplinary disciplines that concerns 'diverse' populations, fields such as women's studies, African-American studies, and ethnic studies struggle to keep from being pushed to the periphery, or to the bottom of the academic totem pole. [...] That so much uncertainty remains about how to insert considerations of diversity and interdisciplinary into scholarly evaluation underscores the fact that older, more established disciplines continue to define the rules of the game, contributing to the fragility of these fields (Lamont 2009, s. 235).

Lamont menar att tvärvetenskapliga kriterier för bedömning inte har lyckats etablera en stabil och tydlig förankring i de beredningsprocesser hon undersöker, något som står i kontrast till att tvärvetenskap ofta värderas högt och uppmuntras, inte minst från forskningspolitiskt håll (Lamont 2009, s. 202, 211).

Även Lena Gemzöe (2010) ger i sin forskningsöversikt en samlad bild av forskning kring bedömning av tvärvetenskap. Här, liksom i andra publikationer, diskuteras hur tvärvetenskap riskerar att missgynnas av alltför snäva inomdisciplinära kvalitetsdefinitioner.

Standarder för bedömning av tvärvetenskap kan därtill sägas bli en form av hybrider, snarare än enkla kombinationer av olika disciplinära krav.

I många fall poängteras att tvärvetenskapliga (men även kritiska och okonventionella) ansökningar i högre utsträckning riskerar att påverkas av olika former av kognitiv partiskhet. Samtidigt konstateras att de studier som fokuserar bedömning av tvärvetenskap ger delvis motstridiga empiriska resultat – vissa pekar mot ett missgynnande, andra mot en fungerande beredning (t.ex. Gemzöe 2010; Langfeldt 2006; Wood & Wessely 2003).

En central aspekt vad gäller bedömningen tycks vara hur pass tvärvetenskaplig ansökan är på en skala, där mer ”ordinär tvärvetenskap” inte missgynnas ”lika lätt” i beredningsprocesser (Gemzöe 2010, s. 44). ”Radikal tvärvetenskap”, som rymmer forskningsdiscipliner som inte normalt interagerar med varandra, gynnas däremot främst av öronmärkta medel och en separat sammansatt bedömning. Här konstaterar Gemzöe att det finns genusforskning som både exemplifierar ordinär och radikal tvärvetenskap. Den huvudsakliga svårigheten att bedöma genusforskning finns främst i områden där genusforskarna är få, eller där de använder sig av epistemologiska stilar som avviker från de dominerande i det aktuella vetenskapsområdet (Gemzöe 2010, s. 50).

Ett kännetecken för genusforskning som Gemzöe också lyfter fram handlar om att den bedrivs både inom ramen för andra discipliner och som självständigt ämne. Här menar hon att sammansättningen av beredningsgrupper och utformningen av kvalitetskriterier troligen bör skilja sig åt beroende på om målet är att främja inomdisciplinär genusforskning eller genusvetenskap som självständig ämnesdisciplin. På liknande vis konstateras i andra studier att strukturella förutsättningar i beredningsprocesser avgör möjligheterna för tvärvetenskapliga och kritiska ansatser i forskningsansökningar att erhålla finansiering (Langfeldt 2006; Travis & Collins 1991; Wood & Wessely 1993). I stället för att bedöma okonventionell forskning inom ramen för befintliga och traditionella strukturer, är det i stället möjligt att exempelvis göra ordinarie utlysningar där tvärvetenskaplighet explicit uppmuntras och efterfrågas. På det viset begränsas risken att tvärvetenskapliga forskningsfält påverkas negativt av kognitiv partiskhet (Langfeldt 2006, s. 30).

Utfall

I Sverige har det – vilket tycks vara unikt – genomförts ett flertal uppföljningar av beredningsprocesser för genusforskning inom beredningsgrupper för utbildningsvetenskap, medicin, humaniora och samhällsvetenskap (Andersson & Jalmert 2007; Carlstedt 2007; Gannetz 2005). Dessa uppdrag kom bland annat från Vetenskapsrådets dåvarande kommitté för genusforskning och aktualiserades med anledning av en förändrad beredningsprocess där genuskompetens inte på ett lika tydligt sätt som tidigare var säkerställd. För att möjliggöra

uppföljning uppmanades alla sökande att med ett kryss i ansökningsblanketten markera om projektet innehöll ett genusperspektiv. De aktuella rapporterna fokuserar på innehållet i och beredningen av ansökningar från 2004.

Gemensamt för samtliga uppföljningar är att det finns betydande skillnader i hur både sökande och bedömare tolkar och kategoriserar ansökningar i relation till begreppet genus. Inom utbildningsvetenskap finns genusvetenskaplig kompetens i beredningsgrupperna, men däremot saknas ett enhetligt system för bedömning av genusforskning (Andersson & Jalmert 2007). I både utbildningsvetenskap och de delar inom humaniora och samhällsvetenskap som undersöks klarar sig dock genusvetenskapliga ansökningar bra (Andersson & Jalmert 2007; Ganetz 2005). Inom medicin är andelen beviljade ansökningar med tydlig genusinriktning däremot klart lägre än motsvarande andel ansökningar som helt saknar, eller har ett begränsat, genusinnehåll (Carlstedt 2007). Storleken på beviljade anslag skiljer sig också åt en hel del inom detta ämnesområde. Ansökningar med genusperspektiv får strax över 60 procent av medelbeloppet för alla beviljade projekt; 225 000 kronor i snitt, att jämföra med medelbeloppet på 369 000 kronor. Här skriver rapportförfattarna att:

[...] det förefaller som om det varit låg kunskap om genusforskning i beredningsgrupperna. Innebörder och frågeställningar i projekt med genusinriktning har ibland missförstått och miss-tolkats. Detta kan ha bidragit till att genusinriktade ansökningar inte fått en korrekt bedömning (Carlstedt 2007, s. 55).

I en snarlik studie från Kanada har hälsoforskning följts upp utifrån användande av samma form av ”genuskryss” för att klarlägga inom vilka forskningsområden kön och genus är välintegrerat (Johnson et al. 2014). I likhet med de svenska uppföljningarna pekar även denna studie på att projektansökningar rymmer flera olika tolkningar av vad ett genusperspektiv i forskning kan innebära – exempelvis reduceras det ofta till en fråga om biologiskt kön. Dessutom konstaterar författarna att det finns skillnader när det gäller hur väl integrerade kunskaper om kön och genus är i olika ämnesdisciplinära bedömarpaneler. Vissa paneler motsätter sig ett införlivande av dessa överväganden i beredningsprocesser, medan andra är mer intresserade och tillåtande. Förutsättningarna för att erhålla finansiering blir så att säga beroende av graden av kunskapsnivå i en bedömarpanel, vilket inte gynnar likvärdighet och rättssäkerhet.

De ”genuskryss” som möjliggör de ovan diskuterade uppföljningarna i Sverige används inte längre i Vetenskapsrådets utlysningar av forskningsstöd. För- och nackdelar med denna förändring diskuteras i en artikel sammanställd av tio forskare verksamma inom humaniora

(Bergenmar et al. 2008). Det är i sig ingen empirisk studie, utan skildrar mer de olika positioneringar som finns kring hur genusforskning bör säkerställas på policynivå. Den ger också en bild av hur verksamma forskare förstår förutsättningarna för beredning av genusvetenskapliga projektansökningar. Tematiken diskuteras även av Nina Lykke (2006) i konferensrapporten *Reaching for scientific excellence in gender research*. Här understryks att bedömningen av genusvetenskapliga ansökningar kräver att genusvetenskaplig kompetens finns med i alla aktuella beredningsprocesser. Artikeln lyfter även behovet av en kompetent bedömning som kan säkerställa att ett genusperspektiv finns med i alla de projektansökningar där det är centralt för kvaliteten på den forskning som produceras (Lykke 2006, s. 68ff).

Sammanfattningsvis finns flera gemensamma drag i samtliga uppföljningar av beredning av genusforskning. Studierna konstaterar alla en brist på enhetliga system för att hantera varierande tolkningar av vilken typ av forskning begreppet genus implicerar. Enligt de tre svenska uppföljningarna missgynnas genusforskning inom medicin, något som också ligger i linje med de resonemang kring tvärvetenskap som redovisas ovan. Kombinationen av medicinsk och genusvetenskaplig forskning kan förstås som en form av ”radikal tvärvetenskap” som har svårare att klara sig vid kollegial bedömning (Gemzöe 2010, s. 44). Det kan bidra till att förklara de skilda framgångarna för genusforskning inom utbildningsvetenskap, humaniora, samhällsvetenskap och medicin. På ett liknande sätt kan skillnaderna i en kanadensisk kontext delvis kopplas samman med olika former av ämnesdisciplinära skiljelinjer. Det tydliggör sammantaget att det föreligger ett behov av att fördjupa förståelsen för hur beredningsprocesser kan utformas så att de inte indirekt missgynnar tvärvetenskapliga ansatser, av vilka genusforskning representerar ett av flera kritiska forskningsfält med en genomgående tvärande karaktär.

7. Forskningsfältets rekommendationer

Forskningsfältet om jämställdhet, genus och forskningsberedning kommer med förvånansvärt få rekommendationer till förändring av forskningspolitiska och forskningsfinansiella förutsättningar. Överlag är det slående hur strukturella ansatser till att förklara och förstå villkor för beredning och bedömning av forskningsanslag är få och av svepande karaktär. Däremot finns i det studerade fältet en bred palett med förslag på hur beredningsprocesser i praktiken kan förbättras för att nå jämställdhet. Dessa rekommendationer, liksom behov av fördjupning och förslag på ny forskning, redogörs för på ett övergripande vis i det följande.

Bedömning och beredning

När forskningsfältets företrädare diskuterar rekommendationer för bedömning och beredning av forskningsfinansiering är det sex olika aspekter som utmärker sig – strukturella ansatser, innehåll och genomförande, jämställdhetsintegrering, partiskhet, antalet bedömare, samt behov av mer kunskap.

När det gäller mer *strukturella ansatser* är det i huvudsak krav om tydligare bibliometriska verktyg för kvalitetssäkring av beredningsprocesser som framförs. Flera studier pekar på att alltför grovkorniga bibliometriska mätmetoder (till exempel endast publicerings- och citeringsfrekvens utan fältnormalisering) riskerar att snedvrider konkurrensen om forskningsanslag på flera sätt. Därför behöver dessa metoder både förfinas rent beräkningsmässigt och vila på en mer nyanserad kunskap om ojämslida och ojämliga villkor för forskning (Sandström 2009a, 2009b, 2009c; Schilling 2007). Vägda, bibliometriska mått och ”additiva” modeller snarare än ”resonerande” modeller föreslås också som strategier för att motverka partiskhet till kvinnors nackdel vid kollegial bedömning (Melin 2007), särskilt i de fall få bedömare granskar stora ansökningsvolymerna inom relativt breda ämnesområden (Sandström et al. 2010).

I den kvalitativa delen av forskningsfältet märks snarare en kritik av anslagsgivares försiktighet och riskminimering, vilket anses innebära konkurrensnackdelar för tvärvetenskap och icke-normativa ämnesområden eller vetenskapliga traditioner (Andersen & Henningsen 2009). Till exempel argumenteras för att stor budget, grovkorniga kriterier, heterogena bedömargrupper och öppna beslutsprocesser ger pluralism i forskning och premierar risktagande projekt. Små bidrag, finkorniga kriterier, median som grund för bedömning och

majoritetsbeslut i bedömargrupper, anses snarare stärka etablerad forskning och därmed leda till mindre pluralism (Langfeldt 2001). En annan aspekt som ibland framhålls är okunskap om jämställdhet som kvalitetsdrivande faktor. Rekommendationerna här kretsar med andra ord kring idén att kvalitet och jämställdhet inte är två separata ting utan snarare varandras förutsättningar.

Vad beträffar *beredningsprocessernas innehåll och genomförande* betonas framför allt behovet av tydliga kriterier, genomskinlighet, samt olika former av bedömning av bedömares bedömningar. Flera forskare konstaterar att en grund för jämställd forskningsfinansiering är formella och transparenta kriterier för bedömning av forskningsansökningar. Att enas om vad en god beredningsprocess är och att undvika kognitiv partiskhet genom att använda en flora av bedömningsstilar och vetenskapliga företrädare är ytterligare en rekommendation. Vidare framförs ofta betydelsen av tvåstegsförfarande och andra försök att motverka partiskhet. Därtill synliggörs behovet av att tydligare ta fasta på hur vetenskaplig kvalitet görs som grund för utveckling av nya rutiner, i stället för att utgå från ett antagande om kvalitet som något som är i sig (Gemzöe 2010).

En del studier landar också i att det är angeläget att kriterier för jämställdhet mer specifikt formaliseras och görs tillgängliga inför och under beredningsprocesser, det vill säga att alla sökande, bedömande och beslutsfattande aktörer delar samma förförståelse av jämställdhet (Cañibano et al. 2009; Johnson et al. 2014). Inte minst förordas behovet av att säkerställa likvärdighet mellan ämnesvisa beredningsgrupper liksom kunskapsgrundade kriterier för att garantera genusforskning, tvärvetenskap och kritisk forskning rättvisa förutsättningar för konkurrens om forskningsmedel (Andersson & Jalmert 2007). Det senare kräver då att genuskompetensen ökas väsentligt i beredningsprocesser och att en samtida kunskapsbaserad förståelse av genusforskningsfältets aktörer och inriktningar bildar utgångspunkt för bedömning (Carlstedt 2007; Ganetz 2005).

Behovet av att *jämställdhetsintegrera rutiner i beredningsprocesser* är ett återkommande inslag i forskningsfältets rekommendationer för att uppnå en jämställd forskningsfinansiering. Det innebär då till exempel att säkerställa jämn könsfördelning bland bedömare eller att publicera könsuppdelad statistik kring fördelningsutfall och göra konsekvensanalyser – allt för att öka insynen i processer och göra dem till föremål för utvärdering (European Commission 2009). Mer specifikt visar kvalitativa studier av beredningsprocessernas genomförande att det framför allt behövs mer kunskap om betydelse av kön bland de medverkande i beredningsgrupperna. Konkreta regler för möten i beredningsgrupper – taltid, föredragning, roller – med ett uttalat jämställdhetsperspektiv som grund, föreslås även. Likaså efterfrågas olika former av kartläggningar av beredningsprocesser som helhet ur

Återkommande rekommendationer rör behovet av transparens: att redovisa förfaringssätt och kriterier, men även att tillgängliggöra underlag för bedömning liksom könsuppdelad statistik per vetenskapsområde.

ett jämställdhets- och genusperspektiv (Ahlqvist et al. 2013; Andersson et al. 2012). Andra återkommande rekommendationer rör behovet av transparens: att redovisa förfaringssätt och kriterier, men även att tillgängliggöra underlag för bedömning (Wennerås & Wold 1997), liksom könsuppdelad statistik per vetenskapsområde, utlysningssform och nationalitet uppdelat på varje steg i beredningsprocesser (Hosek et al. 2005).

Partiskhet kopplat till kön föreslås framför allt lösas genom anonymisering av ansökningar. Detta argument länkas ofta samman med behovet av att minska osakliga konsekvenser kopplade till exempelvis nationalitet, ämnesområde, forskargrupp och forskningsmiljö (Bornmann et al. 2007; Lamont & Da Silva 2009). Konkret förordas främst ett förfarande med två av varandra oberoende bedömaregrupper. Den vetenskapliga kvaliteten hos en ansökan bedöms då i ett första anonymiserat steg (utan personnummer och namn på ansökan), varefter de ansökningar som går vidare till steg två bedöms av en ny grupp bedömare utifrån samma princip, allt som ett sätt att komma runt risken att bedömare inkluderar ovidkommande karaktäristika som exempelvis kön (Rani & Luthra 2009; Stark-Adamec & Adamec 1981). Samtidigt finns empiriska argument för att anonymisering av ansökningar endast har begränsat värde vid bedömning av forskning; närhet till forskare och forskning (ej anonymiserat) är lika problematiskt som avstånd (anonymiserat). Det vill säga, bedömare kräver kännedom om ett ämnesområde och dess aktörer för att kunna göra sakliga bedömningar baserade på en förståelse av vad som är kvalitet inom ramen för just det området. Samtidigt riskerar denna närhet att leda till kognitiv partiskhet. På motsvarande vis gör en alltför bristfällig kunskap om ett ämnesområde att det inte går att sakligt argumentera för vad som är att räkna som hög kvalitet, vilket i sig ökar risken för att ovidkommande faktorer som till exempel kön får betydelse. Anonymisering anses därför inte vara ett hållbart alternativ enligt en studie (Wessely 1998).

En relativt stor andel av publikationerna i forskningsfältet diskuterar *antalet bedömare* och konsekvenser av det. Å ena sidan framkommer att ju fler ansökningar varje bedömare granskar, desto större reliabilitet uppnås. Kopplat till argumentet om en ökad reliabilitet är också rekommendationen att undvika att anslagssökande forskare önskar och får särskilda bedömare eftersom det i alltför hög grad ökar fördelarna i bedömningssituationen (Jayasinghe et al. 2001). Å andra sidan finns forskare som i stället menar att ämnesmässig skevhet i bedömningar kan motverkas genom att använda många bedömare och satsa på pluralitet, att säkerställa hög omsättning på bedömare i sig (Langfeldt 2002), samt att hela tiden prioritera internationella bedömare (Langfeldt 2006). Slutligen framförs även vikten av att rekrytera fler personer från underrepresenterade grupper, vilket anses

stärka forskningsrådets arbete med kollegial bedömning i linje med idén om att utmana återskapandet av grindvakter från majoriteten (Dresser 1999; Husu & de Cheveigné 2010).

Ett återkommande tema, slutligen, är *behovet av mer kunskap* om förutsättningar för och genomförande av beredningsprocesser i sig. Syftet är då främst att lösa problem med partiskhet vid bedömning, men även att betona vikten av att förstå och förändra kunskaper om samtalsstruktur och gruppdynamik i beredningsgrupper ur ett jämställdhets- och genusperspektiv (Brouns 2006). Här återfinns även förslag om att forskningsfinansiärer bör ta ansvar för att kartlägga kvinnors och mäns ansökningsbeteende för att på så vis kritiskt kunna granska effekterna av de egna forskningsfinansiella instrumenten (Grant & Low 1997).

Behov av ny forskning

Majoriteten av forskningsfältets studier efterfrågar regelmässigt uppföljningsstudier utifrån sina egna frågeställningar eller på empiriskt material motsvarande det de just analyserat. Det gäller särskilt den uppsättning utfallsstudier som analyseras närmare i kapitel tre. Vidare finns en rad olika förslag om att utveckla nya metodologiska principer och tillvägagångssätt när det gäller statistiska analyser av fördelningsutfall. Andra vanligt förekommande rekommendationer för forskning som återkommer i forskningsfältets publikationer är longitudinella studier av fördelningsutfall från framför allt nationella forskningsråd, fördjupade studier kring olika aspekter av kollegial bedömning, beredningsprocesser och villkor för forskning, samt förslag om olika typer av komparativa studier (exempelvis kön, ålderskohorter, rutiner för beredningsprocesser och nationella system för forskningsfinansiering).

När hela forskningsfältets rekommendationer för forskning tematiseras och analyseras närmare framträder åtminstone fyra tydliga områden – forskningsfinansiella system, kollegial bedömning, fördelningsutfall och ansökningsbeteende – vilka beskrivs i mer detalj i det följande.

Forskningsfinansiella system

En handfull studier lyfter blicken från pågående beredningsprocesser i sin egen empiri och efterfrågar analyser av villkor för forskningsfinansiering. Särskilt betonas vikten av forskning om vilka forskningsfinansiella system och beredningsprocesser som bäst främjar pluralism i forskning (Langfeldt 2001). På liknande vis förordas en mer framåtsiktande forskningspolitisk agenda med tillhörande forskningsfokus av en del forskare som ser en utmaning i att kunskapsmässigt möta en alltmer heterogen studerande- och forskarpopulation. Särskilt pekas då på behov av forskning om nationella forskningsfinansiella systems (o)förmåga att hantera en framväxande

diversitet (Lamont & Da Silva 2009; jfr även Mählek 2012). Andra forskningspolitiska motiv syns också inom ramen för det här temat, bland annat krav på en ny kunskapsbaserad förståelse av hur värdering av meriter görs (Cañibano et al. 2009). Här förordas även att citeringsfrekvens i stället för publiceringsfrekvens bör fokuseras i forskning framöver, i syfte att uppnå en bättre jämförelsebas vid beredningsprocesser. Det kan eventuellt bidra till mer likvärdiga beredningsprocesser (Sandström 2009c; Sandström & Sandström 2007; Wessely 1998).

Kollegial bedömning

Flera publikationer landar i ett behov av mer och fördjupad forskning om kollegial bedömning i sig, och då inte nödvändigtvis med kön i fokus eller utifrån ett genusvetenskapligt perspektiv, även om det också efterfrågas (t.ex. Gemzöe 2010; Janson & Jonsson 2009). I detta sammanhang föreslås bland annat mer forskning om praktiska konsekvenser av bedömares kognitiva partiskhet (Lee et al. 2013), fler experimentella studier kring partiskhet vid kollegial bedömning (Bornmann & Daniel 2005), samt en bättre förståelse för dynamiken som uppstår under bedömning och urval (Ahlqvist et al. 2013; Andersson et al. 2012; Brouns 2006). Vidare är det flera studier som påpekar bristen på tillgängligt material från beredningsprocesser som ett huvudproblem, något som inte minst aktualiseras i och med Wennerås och Wolds studie av Medicinska forskningsrådet i Sverige. De konstaterar krasst att enskilda bedömares faktiska bedömningar måste göras tillgängliga för forskning om kunskaperna om partiskhet och kollegial bedömning ska kunna fördjupas och bli relevanta överhuvudtaget (Wennerås & Wold 1997). Andra forskare poängterar vikten av att nationella, kulturella och organisatoriska effekter av skillnader mellan bedömare beforskas närmare (Lee et al. 2013), eller så efterlyses studier av hur policys vid forskningsråd kan bidra till att korrigera partiskhet i kollegial bedömning (van den Besselaar & Leydesdorff 2009).

Fördelningsutfall

Utöver att allmänt efterfråga mer kunskap om hur fördelningsutfall och kön korrelerar i nationella forskningsfinansiella system, finns även en uppsättning publikationer som mer konkret specificerar särskilda behov av fördjupning. Bland annat att det är angeläget med fler komparativa studier av ansökningskohorter inom kvinno- respektive mansdominerade ämnesdiscipliner och även mellan länder. Dessutom behövs fler studier av könade effekter av strategiska forskningsprogram och excellenssatsningar, samt av bedömning av och fördelningsutfall för genusforskning med nationella jämförelser som grund (European Commission 2009; Gemzöe 2010). Just vikten av komparativa studier när det gäller fördelningsutfall och

kön betonas av flera forskare inom olika ämnesområden, från olika länder, utifrån delvis olika epistemologiska antaganden, samt med såväl pragmatiska som metodologiska motiv (se t.ex. Gordon et al. 2009; Hosek et al. 2005).

Ansökningsbeteende

Precis som konstateras tidigare i forskningsöversikten finns det ett starkt fokus på att neutralisera eller förklara varför ett visst fördelningsutfall är ojämnt och ojämnt även i forskningsfältets rekommendationer. Blicken riktas då tydligt och konsekvent mot kvinnor och deras ansökningsbeteende. Märkbart är att en majoritet av dessa studier förordar fler, fördjupade, komparativa eller på andra sätt nyanserade studier av kvinnors ansökningsbeteende (bl.a. Gordon et al. 2009; Grant et al. 1997a; Grant & Low 1997; Head et al. 2013; Hosek et al. 2005), men utan att ge exempel på hur det kan göras, med vilka tänkbara resultat som följd eller, framför allt, hur denna kunskap egentligen kan bidra till att ändra på att kvinnor förfördelas. Några exempel på mer fördjupade idéer om forskning om ansökningsbeteende pekar mot frågor om hur kvinnors konkurrensvilja i relation till formaliserade och genomskinliga rutiner och regler för beredningsprocesser påverkar deras ansökningsbeteende (European Commission 2009). Det finns också förslag om att forska kring psykologiska och sociologiska aspekter av könsspecifika karriärorienteringar och konkurrens inom akademien (Brouns 2006), liksom hur unga forskares villkor och kön påverkar ansökningsbeteende och beviljningsframgång (Jagsi et al. 2009).

Sammantaget ligger forskningsfältets rekommendationer i linje med de inriktningar som de analyserade studierna fokuserar på. Med få undantag premieras också gällande grundantaganden, metodologiska tillvägagångssätt och analytiska redskap i redan genomförda studier. Det kan förstås som ett utslag av bristen på teoridriven forskning om kollegial bedömning i sig, vilket annars brukar medföra att nya och utvidgade begrepp, angreppssätt och tolkningsramar föreslås. En annan tänkbar förklaring till den påtagligt homologa relationen mellan genomförd och föreslagen forskning i forskningsfältet är att det finns en (o)avsiktlig önskan om att bibehålla tolkningsföreträde inom ett specifikt kunskapsfält. Dyliga tendenser går om inte annat att skönja i citerings- och refereringspraktiker bland de forskare som analyserar fördelningsutfall med olika former av regressionsanalyser. Slutligen finns anledning att anmärka på tendensen att relativt ensidigt fokusera på mer kunskap om forskande kvinnors beteenden och villkor i en majoritet av forskningsfältets rekommendationer för forskning. Det skapar en starkt avgränsad och problematisk förståelse av ojämsliddhet och blundar även för ojämlikhetens olika former.

8. Analytiska öppningar

Sammanställningar av forskningsfält som dessa väcker en mängd frågeställningar av mer övergripande karaktär. Vad forskas det (inte) om? Vilka frågor ställs (inte)? Hur förstås begrepp som jämställdhet, genus, kvinnor, bedömning? Vilka är de forskningspolitiska konsekvenserna? En utgångspunkt i arbetet med forskningsöversikten är att varken kön, genus eller jämställdhet är något på förhand bestämt utan snarare blir till genom forskningsfältets sätt att benämna, belysa, förklara och kategorisera. Forskningsfältet ger således inte bara faktabaserad information om sakernas tillstånd, utan är fyllt av narrativ som också gör något med hur beredningsprocesser kan förstås. I detta kapitel samlas några av de tankespor som arbetet med forskningsöversikten mynnar ut i, en slags analytiska öppningar och rekommendationer som vill bryta av mot forskningsfältets tendens till alltför snäva förståelser av de problem och utmaningar ojämställdhet och ojämlikhet innebär.

Enkelt uttryckt kan ett jämnt utfall inte vara ett jämställt utfall när beredningsprocesser skapar ojämställdhet och när ojämställdheten i akademien innebär vitt skilda strukturella förutsättningar att ansöka om forskningsbidrag i sig.

Vad är ett jämställt utfall?

Den relativt översiktliga redovisningen av forskningsfältets utfallsstudier i kapitel tre väcker behov av en del klargöranden, kanske framför allt när det gäller två centrala frågor för förståelsen av såväl forskningsfältets kunskapsproduktion som för praxis i forskningsfinansiella organisationer. Hur ska fördelningsutfall och kön förstås? Och vad menas egentligen med ett jämställt, eller för den delen ojämställt, fördelningsutfall? I korthet kan en rad slutsatser dras utifrån analysen av forskningsfältet när det gäller fördelningsutfall.

Ett *jämnt* fördelningsutfall är inte detsamma som ett *jämställt* fördelningsutfall. Att enbart räkna antal sökande forskare och beviljade bidrag uppdelat på kön, och finna att de matchar varandra, kan naturligtvis leda tanken till en sådan förhastad slutsats. Men det sker i så fall utifrån en okunskap om hur beredningsprocesser ofta, men inte alltid, gynnar män på bekostnad av kvinnor. Det sker genom en beredningsprocess vars grundantaganden uppfattas som könsneutrala men i själva verket vilar i oreflekterade antaganden om bland annat kön och kompetens som systematiskt verkar till kvinnors nackdel. Flera studier i forskningsöversikten har påvisat denna partiskhet. En dylik slutsats blir också felaktig om akademisk position används som en variabel som antas ”sudda ut” betydelsen av kön. Enkelt uttryckt kan ett jämnt utfall inte vara ett jämställt utfall när beredningsprocesser skapar ojämställdhet och när ojämställdheten i akademien innebär vitt skilda strukturella förutsättningar att ansöka om forskningsbidrag i sig.

Ett *jämnt* fördelningsutfall *kan* vara jämställt rent teoretiskt, men ovanstående resonemang pekar mot att det i så fall är en synnerligen sällsynt konsekvens av slump och inte resultatet av ett väl fungerande meritokratiskt system som i själva sin funktion förmår hantera nämnda problem med könskodade beredningsprocesser och en ojämsälld akademi. Det här leder osökt till frågan om vad ett jämställt utfall egentligen är? Går det ens att inom ramen för den här givna problembilden föreställa sig det? I praktiken förutsätter förmodligen ett jämställt fördelningsutfall att åtminstone samtliga tre olika kriterier uppfylls:

- a) ett fördelningsutfall är proportionerligt (sökande = beviljade)
- b) ett fördelningsutfall sker som en konsekvens av att det är garanterat fritt från partiskhet i hela beredningsprocessen
- c) ett fördelningsutfall uppnås som förmår kompensera för eller på annat sätt överskrida samtliga effekter av ojämsällda akademiska organisationer.

Frågan om ett fördelningsutfall är jämställt kan inte besvaras jakande, åtminstone inte med mindre än att förbehåll alltid måste ställas upp för punkt c ovan. Det gör i sin tur att talet om jämställdhet när det gäller fördelningsutfall, om inte annat för att få ett större pragmatiskt värde, borde utgå från en definition av hur stor den rådande ojämsälldheten – liksom ojämlikheten – är och hur den kan begränsas. Allt detta gäller naturligtvis under förutsättning att det finns en ambition hos en forskningsfinansierande organisation att motverka att de egna processerna återskapar ojämsällda och ojämlika villkor för forskning genom sitt sätt att utforma sina praktiker. Detsamma gäller för kollegial bedömning och anslagsfördelning internt vid lärosäten.

Den analytiska blicken kan alltså riktas mot hur själva problemdefinitionen kan göras mer konstruktiv. Till exempel är det rimligt att anta att ett fördelningsutfall som proportionerligt gynnar kvinnor har större sannolikhet att "nära sig" ett jämställt utfall än när det motsatta sker, som en direkt konsekvens av konstaterat ojämsällda villkor för forskning. Det kan ses som ett skäl till att exempelvis pröva positiv särbehandling och kvotering eller att kunskap om jämställdhet och genus i beredningsprocesser och andra liknande instrument bör implementeras. Men det kan också ses som en indikation på att fördelningsutfall i sig bör problematiseras vidare. Kanske är det så att jämställdhet i termer av könsmissigt likvärdiga förutsättningar att bedriva forskning kräver väsentligen mer långtgående insatser? Närmast till hands ligger då en möjlighet att frånga själva idén om jämställt fördelningsutfall som ett eftersträvansvärt resultat i sig, eller ens som en konstruktiv grund för att göra en problemdefinition av ojämsälldhet. Med andra ord öppnar det upp för frågor om ett

forskningsfinansieringssystem som eftersträvar likvärdighet i själva verket bidrar till att upprätthålla ojämställda villkor för forskning, just som en konsekvens av sitt fokus på enkel representativitet.

En forskningspolitisk prioritering

Ovan ställda fråga är genomgripande och implicerar en förändrad syn på vad som är problemet, liksom nya förslag på vart lösnings-sökande blickar kan riktas. Just riktning är i sig en frågeställning som aktualiseras vid en läsning av forskningsfältets studier. Flera publikationer använder en form av pekandets praktik som hela tiden förlägger ojämställdheten till andra platser. Det är något både diskussionen kring utfallsstudier i kapitel tre och analysen av förklarande faktorer i kapitel fyra synliggör. "Ojämställdhet finns inte här" (i beredningsprocesser), "utan där" (i kvinnors ansökningsbeteende eller i det akademiska systemets karriärvägar). I mångt och mycket kan denna pekandets praktik förklaras av att få studier har möjlighet att undersöka hela beredningsprocesser och samtidigt bibehålla ett tydligt analytiskt grepp kring villkoren i den ojämställda akademien. Därmed faller förklaringarna in i mönster som, särskilt i utfallsstudierna, snarare upprepar än utmanar tanken på kvinnor som de akademiska Andra. Dessa problematiska tendenser kan delvis också förstås som ett resultat av att de grundläggande värden som undersöks i de mer positivistiska studierna inte problematiseras i sig utan snarare ses som objektiva fakta: som det som är.

Samtidigt visar de kvalitativa studierna, som diskuteras i kapitel fem, att beredningsprocesser för forskningsfinansiering präglas av en mängd diversifierade förståelser av den centrala företeelse som eftersöks, oavsett om den går under epitet som vetenskaplig kvalitet eller excellens. Det som sker i beredningsprocesser är enligt denna del av forskningsfältet inte en repetition av objektiva, meritokratiska regelsystem, utan snarare politiska processer av görande. Vad som är vetenskaplig kvalitet och vem som är en god forskare kopplas samman med föreställningar om kön, men även med klass och ras/etnicitet. Dessutom visar analysen av villkoren för tvärvetenskap och genusforskning i kapitel sex att beredningsprocesser inte är likvärdiga, bland annat eftersom kognitiv partiskhet riskerar att reducera möjligheterna för finansiering av icke-normativ forskning.

Forskningsfältets dominerande fokus på fördelningsutfall ger inga insikter kring det som ovan ställs upp som ett kriterium för att en finansieringsprocess ska kunna betraktas som jämställd, nämligen *b) ett fördelningsutfall sker som en konsekvens av att det är garanterat fritt från partiskhet i hela beredningsprocessen*. För att säkerställa det krävs en ökad mängd forskning som får tillträde till dessa processer. Forskningsöversikten synliggör, med vissa viktiga undantag, att det är få studier som har konkret tillgång till de rum där beslut fattas, vilket

Flera publikationer använder en form av pekandets praktik som hela tiden förlägger ojämställdheten till andra platser.

leder till en begränsning av vilken typ av kunskap som kan förväntas från forskning om beredningsprocesser. Här saknas i stor utsträckning forskning som kan bidra med lärdomar ur ett teoribaserat, kvalitativt och processinriktat perspektiv. Därtill finns en återkommande ingång i forskningsfältet som definierar kollegial bedömning som ”det bästa som finns att tillgå”, något som i sig också kan tänkas leda till begränsningar av vilka frågor som är möjliga att ställa. I samklang med ett underskott av teoribaserade, processinriktade studier i forskningsfältet överlag, blir också frågan vilka förutsättningar som ges för att förstå och förändra ojämställda och ojämlika beredningsprocesser. Särskilt om det inte tas fram forskningsbaserad kunskap med utgångspunkt i empiri om *på vilket sätt kön görs* och *med vilka konsekvenser*. Två grundförutsättningar behöver därför uppfyllas för att utveckla dessa angelägna kunskaper vidare; dels att forskningsfinansiella organisationer, inklusive lärosäten, gör relevant material tillgängligt för forskning, dels att teoridriven genusforskning om dessa processer prioriteras forskningspolitiskt.

Intersektionella utmaningar

Resonemangen om forskningsfältets begränsningar kopplar också an till ytterligare ett spår som är angeläget att diskutera. Det handlar om att inte bara kön, utan även andra hierarkiserande principer strukturerar beredningsprocesser och, i ett bredare perspektiv, den akademiska vardagen och forskningspolitiken. Denna översikt präglas av en litteratursökning som tar sin huvudsakliga utgångspunkt i kön och genus, vilket naturligtvis får konsekvenser för framställningen och de frågor som fokuseras. Det är en avgränsning som möjliggör fördjupning, men som också innebär problematiska exkluderingar av andra centrala perspektiv.

Samtidigt fångar sökningarna ändå studier där kön aktualiseras tillsammans med exempelvis klass och ras/etnicitet. I kvantitativt inriktade studier inkluderas även variabler som nationalitet och ålder i flera fall. Utifrån ett genusvetenskapligt, intersektionellt perspektiv kan dock konstateras att forskningsfältet rent kunskapsmässigt lämnar en del övrigt att önska. I en majoritet av studierna förstås kön uteslutande som en variabel och ett binärt motsatspar som inte problematiseras i någon djupare mening. Vid de tillfällen där fler variabler inkluderas i en studie saknas därtill regelmässigt analyser av hur dessa kategorier samverkar. Därmed riskerar diskussionen om jämställdhet och beredningsprocesser att föras på ett sätt som exempelvis blir heteronormativt, reproducerar vithetsnormer, eller reflekterat utgår från ett medelklassperspektiv.

När frågor ställs om fördelning eller förfördelning i det forskningsfinansiella systemet måste kön vara en analytisk kategori och inte bara en variabel. Analyserna måste också rymma insikten att

hur kön görs är tätt sammanvävt med och beroende av andra maktstrukturer, inte minst med tanke på vad som kan konstateras vara ett bristfälligt fokus på hur andra kategorier än kön strukturerar det forskningspolitiska samtalet (Mählck 2012). Här finns ett brett och kritiskt genusvetenskapligt forskningsfält som redan nu bidrar med centrala teoretiska och analytiska ingångar för en sådan uppgift, men det krävs forskningspolitiska prioriteringar för att dessa ska omsättas i empirisk forskning kring forskningsfinansiella orättvisor.

Jämställdhet och kvalitet

En annan grundproblematik handlar om forskningsfinansiärers förståelse av jämställdhet och (bedömning av) vetenskaplig kvalitet som två oförenliga storheter. Genomgången av forskningsfältet visar att kunskaper om betydelsen av jämställdhet för att bedöma vetenskaplig kvalitet fungerar som ett tillägg till etablerade rutiner och processer, främst som ett korrigerande instrument för att säkerställa proportionerlig och/eller jämn representation i fördelningsutfall. Ett fåtal publikationer i forskningsfältet, främst kvalitativa studier av kollegial bedömning, kommenterar direkt vikten av att problematisera en strikt meritokratisk förståelse av vetenskaplig kvalitet. Här behövs således en omorientering i själva sättet att förstå och ”göra” vetenskaplig kvalitet. En grundläggande fråga att besvara blir då: hur kan forskningsfinansiella organisationer utveckla ett kvalitetsbegrepp som inte per definition riskerar att förfördela kvinnor eller undervärdera genusforskning och annan tvärvetenskaplig och kritisk forskning?

Svaren bör sökas i ett kunskapsbaserat nytänkande kring kriterier för vetenskaplig kvalitet i sig, i en lärandeprocess i forskningsfinansiella organisationer som i större utsträckning och fördjupat analyserar sina egna beredningsprocesser, samt i utvecklandet av forskningsfinansiella instrument (jämställdhetsintegrerade styr- och uppföljningssystem) som förmår säkerställa att dessa processer får avsedda konsekvenser.

Riskminimering och ojämställdhet

Till saken hör även problemet med att riskminimering är en etablerad strategi inbyggd i de forskningsfinansiella organisationernas beslutsprocesser, i betydelsen att kvalitetsbegreppet i hög grad baseras på bibliometriska mått och därför direkt premierar redan etablerade forskare, forskningstraditioner och ämnesområden. För att bryta tendenser till förfördelning är det därför angeläget att i grunden genomlysa hur ett forskningsfinansiellt system i själva sin konstruktion kontinuerligt bidrar till att upprätthålla ojämställda och ojämlika villkor för forskning. Forskningsfältets oförmåga att problematisera akademisk position som en genuskoda(n)d(e) process vid forskningsfinansiering och bedömning av vetenskaplig kvalitet utgör ett direkt, kunskapsmässigt hinder för detta som behöver undanröjas. Förslagsvis

Analyserna måste också rymma insikten att hur kön görs är tätt sammanvävt med och beroende av andra maktstrukturer.

sker det genom att prioritera forskningsrådsinterna kunskapsprocesser om effekter av akademins ojämställda och ojämlika villkor för beredningsprocesser. Men därtill krävs också en forskningspolitisk tydlighet kring att detta problemområde ska ha högsta prioritet i syfte att säkerställa vetenskaplig kvalitet och uppnå ett forskningsfinansiellt system utan diskriminerande konsekvenser.

Utmana normer

Slutligen finns anledning att på nytt och konstruktivt närma sig frågan om hur problemet med ojämställd forskningsfinansiering ska förstås. Flera studier i forskningsfältet hänvisar till frågan om kvinnors ansökningsbeteende och dess effekter för fördelningsutfall som en slags förklaring till rådande situation. Genomgående görs det utifrån en föreställning om kvinnors ansökningsbeteende som felaktigt eller problematiskt i sig – det anses vara kvinnor som söker för lite pengar, för få projekt, med för dålig internationell förankring, eller inom ramen för vetenskapliga discipliner med för låg status. Det leder till ett problematiskt fokus på enskilda kvinnor och deras föreställda misstag och okunskaper om det förmodat ”rätta” sättet att söka och erhålla forskningsfinansiering. Vidare leder det inte sällan till att lösningar på det föreställda problemet med ansökningsbeteende förankras i gruppen kvinnor i sig – lösryckta förslag om mentorskap, karriärprogram, utbildningsinsatser, nätverk och liknande staplas på varandra i forskningsfältet.

Samtidigt som dessa åtgärder kan vara fruktbara på kort sikt för de personer som får ta del av dem, finns anledning att i stället problematisera ansökningsbeteende som en könskodad praktik – med mäns ansökningsbeteende som empirisk grund för att förstå hur normerande villkor för forskningsfinansiering reproduceras – och hur det kan sättas i relation till utformningen av forskningsfinansiella system i sig. På så vis eftersträvas kunskap som syftar till att omskapa strukturella villkor för forskningsfinansiering, snarare än korrigerande utfästelser om hur kvinnor bör göra för att nå forskningsfinansiell framgång utan att systematiska fördelar för män ifrågasätts.

Referenser

Forskningsfältets publikationer

- Ahlqvist, Veronica, Andersson, Johanna, Hahn Berg, Cecilia, Kolm, Camilla, Söderqvist, Lisbeth & Tumpane, John (2013). *Jämställdhetsobservationer i ett urval av Vetenskapsrådets beredningsgrupper 2012*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Allmendinger, Jutta & Hinz, Thomas (2002). Programmed (in-)equality? Gender-specific funding of research grant proposals. *Zeitschrift für Soziologie*, 31(4), s. 275-293.
- Andersen, Heine & Henningsen, Inge (2009). *Forskningsråd i Danmark: mangfoldighed og universalisme? En analyse av forskningsrådenes bevillingspraksis i perioden 2001–2006*. København: Københavns universitet.
- Andersson, Johanna, Hahn Berg, Cecilia & Kolm, Camilla (2012). *Jämställdhetsobservationer i fyra beredningsgrupper 2011*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Andersson, Susanne & Jalmert, Lars (2007). *Genus i forskningsansökningar inom utbildningsvetenskap. En uppföljning av Vetenskapsrådets beredning och utfall år 2004*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Bazeley, Patricia (1998). Peer review and panel decisions in the assessment of Australian research council project grant applicants. What counts in a highly competitive context? *Higher Education*, 35(4), s. 435-452.
- Bedi, Gillinder, Van Dam, Nicholas & Munafo, Marcus (2012). Gender inequality in awarded research grants. *Lancet*, 380(9840), s. 474.
- Bergemar, Jenny, Forser, Tomas, Helgesson, Stefan, Jönsson, Maria, Ljungquist, Sarah, Luthersson, Peter, Löfgren, Maria, Olsson, Annika, Olsson, Jesper, Ullén, Magnus & Williams, Anna (2008). Den försvunna genusrutan. Politisk styrning av forskningsmedel? *Tidskrift för litteraturvetenskap*, 3-4, s. 5-11.
- Blake, Margaret & La Valle, Ivana (2000). *Who applies for research funding? Key factors shaping funding application behaviour among women and men in British higher education institutions*. London: National Centre for Social Research, The Wellcome Trust.
- Bornmann, Lutz (2007). Bias cut. Women, it seems, often get a raw deal in science – so how can discrimination be tackled? *Nature*, 445(7127), s. 566.
- Bornmann, Lutz & Daniel, Hans-Dieter (2005). Selection of research fellowship recipients by committee peer review. Reliability, fairness and predictive validity of Board of Trustees' decisions. *Scientometrics*, 63(2), s. 297-320.
- Bornmann, Lutz & Daniel, Hans-Dieter (2007). Gatekeepers of science. Effects of external reviewers' attributes on the assessments of fellowship applications. *Journal of Informetrics*, 1(1), s. 83-91.
- Bornmann, Lutz & Marsh, Herbert (2009). Do women have less success in peer review? *Nature*, 459, s. 602.
- Bornmann, Lutz, Mutz, Rüdiger & Daniel, Hans-Dieter (2007). Gender differences in grant peer review. A meta-analysis. *Journal of Informetrics*, 1(3), s. 226-238.

Bornmann, Lutz, Mutz, Rüdiger & Daniel, Hans-Dieter (2008). How to detect indications of potential sources of bias in peer review. A generalized latent variable modeling approach exemplified by a gender study. *Journal of Informetrics*, 2(4), s. 280-287.

Bornmann, Lutz, Mutz, Rüdiger & Daniel, Hans-Dieter (2009). The influence of the applicants' gender on the modeling of a peer review process by using latent Markov models. *Scientometrics*, 81(2), s. 407-411.

Broder, Ivy (1993). Review of NSF economics proposals. Gender and institutional patterns. *American Economic Review*, 83(4), s. 964-970.

Brouns, Margo (2000a). The gendered nature of assessment procedures in scientific research funding. The Dutch case. *Higher Education in Europe*, 25(2), s. 193-199.

Brouns, Margo (2000b). Male bias in assessment and decisions for scientific grants. Proceedings of the conference "Women and Science. Making Change Happen", Brussels.

Brouns, Margo (2006). Excellence. A question of gender? I Ganetz, Hillevi (red.) *Reaching for scientific excellence in gender research. Conference report*. Stockholm Vetenskapsrådet.

Cañibano, Carolina, Otamendi, Javier & Andújar, Inés (2009). An assessment of selection processes among candidates for public research grants. The case of the Ramón y Cajal programme in Spain. *Research Evaluation*, 18(2), s. 153-161.

Caprile, Maria, Addis, Elisabetta, Castaño, Cecilia, Klinge, Ineke, Larios, Marina, Meulders, Danièle, Müller, Jörg, O'Dorchai, Síle, Palasik, Mária, Plasman, Robert, Roivas, Seppo, Sagebiel, Felizitas, Schiebinger, Londa, Vallès, Núria & Vázquez-Cupeiro, Susana (2012). *Meta-analysis of gender and science research. Synthesis report*. Luxembourg: European Commission, Publications Office of the European Union.

Carlstedt, Gunilla (2007). *Genus i projektansökningar inom medicin. En uppföljning av Vetenskapsrådets beredning och utfall år 2004*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Corley, Elizabeth, Bozeman, Barry & Gaughan, Monica (2003). Evaluating the impacts of grants on women scientist' careers. The curriculum vitae as a tool for research assessment. I Shapira, Philip & Kuhlman, Stefan (red.) *Learning from science and technology policy evaluation. Experiences from the United States and Europe*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.

Dresser, Rebecca (1999). Funds for research on conditions primarily affecting women: what is a "fair share"? *JGSM: The Official Journal of the Partnership for Women's Health at Columbia*, 2(5), s. 23-26.

Eloy, Jean, Svider, Peter, Kovalerchik, Olga, Baredes, Soly, Kalyoussef, Evelyne & Chandrasekhar, Sujana (2013). Gender differences in successful NIH grant funding in otolaryngology. *Otolaryngology*, 149(1), s. 77-83.

Eltebo, Janet, Jacobsson, Carl & Kaby, Ulrika (2014). *Jämställdheten i Vetenskapsrådets forskningsstöd 2011–2012*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

European Commission (2000). *Science policies in the European Union. Promoting excellence through mainstreaming gender equality*. Luxembourg: European Commission.

European Commission (2009). *The gender challenge in research funding. Assessing the European national scenes*. Luxembourg: European Commission.

Gemzöe, Lena (2010). *Kollegial bedömning av vetenskaplig kvalitet. En forskningsöversikt*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Ganetz, Hillevi (2005). *Genusvetenskapliga projektansökningar inom humaniora-samhällsvetenskap. En uppföljning av Vetenskapsrådets beredning och utfall år 2004*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Gannon, Frank, Quirk, Sara & Guest, Sebastian (2001). Searching for discrimination. Are women treated fairly in the EMBO postdoctoral fellowship scheme? *EMBOReports*, 2(8), s. 655-657.

Glynn, Carolyn, Hyenstrand, Per, Jacobsson, Carl, Larsson, Margareta, Lundberg, Elizabeth & Wadskog, Daniel (2007a). *Vetenskapsrådet och jämställdheten*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Glynn, Carolyn, Jacobsson, Carl & Lundberg, Elizabeth (2007b). *Jämställdheten i Vetenskapsrådets forskningsstöd 2003-2006*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Gordon, Mary, Osganian, Stavroula, Emans, Jean & Lovejoy, Frederick (2009). Gender differences in research grant applications for pediatric residents. *Pediatrics*, 124(2), s. 355-366.

Grant, Jonathan, Burden, Simon & Breen, Gillian (1997). No evidence of sexism in peer review. *Nature*, 390, s. 438.

Grant, Jonathan & Low, Lawrence (1997). *Women and peer review. An audit of the Wellcome Trust's decision-making on grants*. London: PRISM Report No. 8, Wellcome Trust.

Head, Michael, Fitchett, Joseph, Cooke, Mary, Wurie, Fatima & Atun, Rifat (2013). Differences in research funding for women scientists. A systematic comparison of UK investments in global infectious disease research during 1997-2010. *BMJ Open*, 3(12), s. 1-10.

Hearn, Jeff (2005). *What have men got to do with excellence in science and academia?* Umeå: Kvinnovetenskapligt forum, Umeå universitet.

Henningsen, Inge (1999). *Køn og bevillinger. En undersøgelse af sammenhængen mellem køn og bevillingspraksis i Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd i perioden december 1997 - maj 1998*. København: Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd.

Henningsen, Inge & Liestøl, Knut (2013). Likestilling i akademien. Er eksellens for menn og grand challenges for kvinner? *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 3/4, s. 348-359.

Hosek, Susan, Cox, Amy, Ghosh-Dastidar, Bonnie, Kofner, Aaron, Ramphal, Nishal, Scott, Jon & Berry, Sandra (2005). *Gender differences in major federal external grant programs. RAND corporation technical report series*. Santa Monica: RAND Corporation.

Husu, Liisa (2003). *Exploring gender and power in academia. Gate-keepers in research funding in focus*. Paper presented at the Nordic conference Könsmakt i Norden, University of Oslo, The Workshop "Har vi kjønn i akademien?".

- Husu, Liisa & de Cheveigné, Suzanne (2010). Gender and gatekeeping of excellence in research funding: European perspectives. I Aulenbacher, Brigitte, Kirsch-Auwärter, Edit, Müller, Ursula & Riegraf, Birgit (red.) *Gender change in academia. Re-mapping the fields of work, knowledge, and politics from a gender perspective*. Berlin: Springer-Verlag.
- Husu, Liisa & Koskinen, Paula (2010). Gendering excellence in technological research: A comparative European perspective. *Journal of Technology Management & Innovation*, 5(1), s. 127-139.
- Hyenstrand, Per, Jacobsson, Carl, Lundberg, Elizabeth & Nordstrand, Kerstin (2010). *Jämställdheten i Vetenskapsrådets forskningsstöd 2006-2008*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Hyenstrand, Per, Jacobsson, Carl, Kaby, Ulrika, Karlsson, Staffan & Westlin, Anders (2012). *Jämställdheten i Vetenskapsrådets forskningsstöd 2009-2010*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Jacobsson, Carl & Lundberg, Elizabeth (2008). *Jämställdheten i Vetenskapsrådets forskningsstöd 2003-2007*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Jagsi, Reshma, Motomura, Amy, Griffith, Kent, Rangarajan, Soumya & Ubel, Peter (2009). Sex differences in attainment of independent funding by career development awardees. *Annals of Internal Medicine*, 151(11), s. 804.
- Janson, Per & Jonsson, Adam (2009). *Kvinnors och mäns framgång med projektansökningar inom medicin*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Jayasinghe, Upali (2003). *Peer review in the assessment and funding of research by Australian Research Council*. Unpublished doctoral dissertation, University of Western Sydney, Australia.
- Jayasinghe, Upali, Marsh, Herbert & Bond, Nigel (2001). Peer review in the funding of research in higher education. The Australian experience. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 23(4), s. 343-364.
- Jayasinghe, Upali, Marsh, Herbert & Bond, Nigel (2003). A multilevel cross-classified modelling approach to peer review of grant proposals: The effects of assessor and researcher attributes on assessor ratings. *Statistics in Society*, 166(3), s. 279-300.
- Johnson, Joy, Sharman, Zena, Vissandjee, Bilkis & Stewart, Donna (2014). Does a change in health research funding policy related to the integration of sex and gender have an impact? *PLoS One*, 9(6), s. 1-8.
- Lamont, Michèle (2009). *How professors think: Inside the curious world of academic judgment*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Lamont, Michèle & Da Silva, Moraes (2009). Complementary rather than contradictory. Diversity and excellence in peer review and admissions in American higher education in Twenty-First Century Society. *Journal of the Academy of Social Sciences*, 4(1), s. 1-15.
- Langfeldt, Liv (1998). *Fagfelleurdering som forskningspolitiskt virkemiddel. En studie av fordelningen av frie midler i Norges forskningsråd*. Oslo: NIFU.
- Langfeldt, Liv (2001). The decision-making constraints and processes of grant peer review, and their effects on the review outcome. *Social Studies of Science*, 31(6), s. 820-841.

Langfeldt, Liv (2002a). Fagfellevurdering. I Stensaker, Bjørn (red.) *Kunnskaps- og teknologi vurdering. Perspektiver, metoder og refleksjoner*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.

Langfeldt, Liv (2002b). *Decision-making in expert panels evaluating research: Constraints, processes and bias*. Oslo: NIFU.

Langfeldt, Liv (2006). Constructing scientific quality. I Ganetz, Hillevi (red.) *Reaching for scientific excellence in gender research: Conference report*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Langfeldt, Liv (2013). *Excellence initiatives in Nordic research policies. Policy issues - tensions and options*. Oslo: NIFU.

Langfeldt, Liv, Ramberg, Inge & Gunnes, Hebe (2014). *Swiss research funding. Researcher survey for the Swiss National Science Foundation (SNSF)*. Oslo: NIFU.

Larivière, Vincent, Vignola-Gagné, Etienne, Villeneuve, Christian, Gélinas, Pascal & Gingras, Yves (2011). Sex differences in research funding, productivity and impact. An analysis of Québec university professors. *Scientometrics*, 87(3), s. 483-498.

Lee, Carole, Sugimoto, Cassidy, Zhang, Guo & Cronin, Blaise (2013). Bias in peer review. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 64(1), s. 2-17.

Ley, Timothy & Hamilton, Barton (2008). The gender gap in NIH grant applications. *Science*, 322, s. 1472-1474.

Lindgren, Gerd, Jansson, Ulrika, Jonsson, Annika & Mattsson, Tina (2010). *Nördar, nomader och duktiga flickor. Kön och jämställdhet i excellenta miljöer*. Stockholm: Delegationen för jämställdhet i högskolan.

Lykke, Nina (2006). Gender research and excellence. I Ganetz, Hillevi (red.) *Reaching for scientific excellence in gender research. Conference report*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Marsh, Herbert, Jayasinghe, Upali & Bond, Nigel (2008). Improving the peer-review process for grant applications. Reliability, validity, bias, and generalizability. *American Psychologist*, 63(3), s. 160-168.

Marsh, Herbert, Bornmann, Lutz, Mutz, Rüdiger, Daniel, Hans-Dieter & O'Mara, Alison (2009). Gender effects in the peer reviews of grant proposals: A comprehensive meta-analysis comparing traditional and multilevel approaches. *Review of Educational Research*, 79(3), s. 1290-1326.

Marsh, Herbert, Jayasinghe, Upali & Bond, Nigel (2011). Gender differences in peer reviews of grant applications: A substantive-methodological synergy in support of the null hypothesis model. *Journal of Informetrics*, 5(1), s. 167-180.

McGroarty, Estelle, Jimenez, Tiffeny, Linley, Jodi, Li, Yue, Granberry-Russell, Paulette & Williams, Patricia (2014). External funding. Impact on promotion and retention of STEM assistant professors. *Journal of Academic and Business Ethics*, 8, s. 1-16.

Melin, Göran (2007). *Reviewing applications by women. Critical use of additive and reasoning evaluation methods*. Stockholm: Working paper, SISTER 2007:68.

Merton, Robert (1968). The Matthew effect in science. *Science*, 159, s. 56-62.

Merton, Robert (1988). The Matthew effect in science, II. Cumulative advantage and the symbolism of intellectual property. *ISIS*, 79(299), s. 606-623.

Moorhouse, Elizabeth (2010). Gender, science, and the federal funding of research. *Journal of Women and Minorities in Science and Engineering*, 16(2), s. 115-136.

Mutz, Rüdiger, Bornmann, Lutz & Daniel, Hans-Dieter (2012). Does gender matter in grant peer review? An empirical investigation using the example of the Austrian Science Fund. *Zeitschrift für Psychologie*, 220(2), s. 121-129.

Mählck, Paula (2012). Differentiering och excellens i det nya forskningslandskapet. Om kön, tystnad och performativa vithetshandlingar. *Tidskrift för genusvetenskap*, 1-2, s. 25-48.

Norges allmenvitenskapelige forskningsråd (1991). *Veiet og funnet for lett – og for tung. Kjønn og vitenskapelig bedømmelse. Rapport fra et seminar i Tromsø 8.-9. mai 1990*. Arbeidsnotat 1/91. Oslo: Norges allmenvitenskapelige forskningsråd, NAVFs Sekretariat for kvinneforskning.

Norges forskningsråd (2009). *Likestilling i forskning - hva fungerer? En analyse av tildelingsprosessene i Forskningsrådets kvalitetssatser YFF, SFF og SFI*. Oslo: Norges forskningsråd.

Norström, Thor (2007). Forskningsanslag beviljades oftare för män än för kvinnor. *Läkartidningen*, 44(104), s. 3273-3275.

Norström, Thor (2012). Män har större chans än kvinnor att få forskningsanslag från FAS. *Läkartidningen*, 43-44(109), s. 1962-1963.

Nyberg, Anita (1993). *Varför beviljas så få kvinnor forskningsbidrag?* Stockholm: Forskningsrådsnämnden.

Ortega Toro, Enrique, Valdivia-Moral, Pedro, Hernan-Villarejo, Diego & Olmedilla Zafra, Aurelio (2014). Gender-based analysis of research projects approved for funding by the “Consejo Superior De Deportes” (2006-2012). *Revista de Psicología del Deporte*, 23(1), s. 95-100.

Peiro-Perez, Rosana, Colomer-Revuelta, Concha, Blazquez-Herranz, Margarita & Gomez-Lopez, Fernando (2007). Applications submitted and grants awarded to men and women in nationwide biomedical competitive research, in 2006, in Spain. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 61(2), s. 17-19.

Pohlhaus, Jennifer, Jiang, Hong, Wagner, Robin, Schaffer, Walter & Pinn, Vivian (2011). Sex differences in application, success, and funding rates for NIH extramural programs. *Academic Medicine*, 86(6), s. 1-9.

Preush, Peter (2004). Analysis of NIH grants to women. *The ASCB Newsletter*, 27, s. 28-29.

Ranga, Marina, Gupta, Namrata & Etkowitz, Henry (2012). *Gender effects in research funding. A review of the scientific discussion on the gender-specific aspects of the evaluation of funding proposals and the awarding of funding*. Bonn: Deutsche Forschungsgemeinschaft.

Rani, Kanta & Luthra, Rajesh (2011). Are research grants free from gender bias? An overview of funding pattern of CSIR extramural research projects in life sciences. *Current Science*, 100(1), s. 38-42.

- Reinhart, Martin (2009). Peer review of grant applications in biology and medicine. Reliability, fairness, and validity. *Scientometrics*, 81(3), s. 789-809.
- Rossiter, Margaret (1993). The Matthew Matilda effect in science. *Social Studies of Science*, 23(2), s. 325-341.
- Sandström, Ulf (2009a). Cognitive bias in peer review. A new approach. *Proceedings of Issi 2009 – 12th International Conference of the International Society for Scientometrics and Informetrics*, 2(2), s. 742-746.
- Sandström, Ulf (2009b). Research quality and diversity of funding: A model for relating research money to output of research. *Scientometrics*, 79(2), s. 341-349.
- Sandström, Ulf (2009c). Combining curriculum vitae and bibliometric analysis. Mobility, gender and research performance. *Research Evaluation*, 18(2), s. 135-142.
- Sandström, Ulf & Hällsten, Martin (2004). Springboard or stumbling block – Can research councils promote scientific excellence without gender bias? I European Commission (red.) *Gender and excellence in the making*. Luxembourg: European Commission.
- Sandström, Ulf & Hällsten, Martin (2008). Persistent nepotism in peer-review. *Scientometrics*, 74(2), s. 175-189.
- Sandström, Ulf, Persson, Bo, Mehran, Elias & Tisell, Agneta (2000). Does peer review matter? Funding policy, researchers' attitudes and council procedures at the Swedish Research Council for Engineering Sciences (TFR). Electronic papers from the research landscape project, *Sisters 2000:6*.
- Sandström, Ulf & Sandström, Erik (2007). Modell för beräkning av direktanslag till svenska lärosäten baserad på forskningsproduktion och citeringsgrad. I SOU 2007:81. *Resurser för kvalitet. Betänkande av resursutredningen*. Stockholm: Fritzes.
- Sandström, Ulf, Wold, Agnes, Jordansson, Birgitta, Ohlsson, Björn & Smedberg, Åsa (2010). *Hans Excellens. Om miljardsatsningarna på starka forskningsmiljöer*. Stockholm: Delegationen för jämställdhet i högskolan.
- Schenker, Yael (2010). Women less likely than men to receive major funding for scientific research. *Journal of Clinical Outcomes Management*, 17(2), s. 55-57.
- Schilling, Per (2007). *SSF:s satsning på strategiska forskningscentra. En analys av bedömningsprocessen*. Arbetsrapport 2007:66. Stockholm: SISTER.
- SOU 1995:110. *Viljan att veta och viljan att förstå. Kön, makt och den kvinnovetenskapliga utmaningen i högre utbildning: slutbetänkande*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2011:1. *Svart på vitt - om jämställdhet i akademien*. Stockholm: Fritzes.
- Stark-Adamec, Cannie & Adamec, Robert (1981). Breaking into the grant proposal market. Or, the trials, tribulations, tears, rage, and fun(?) of acquiring a quarter of a million dollars and still being left wondering how you're going to pay the rent. *International Journal of Women's Studies*, 4(2), s. 105-117.
- Travis, David & Collins, Harry (1991). New light on old boys. Cognitive and institutional particularism in the peer review system. *Science, Technology & Human Values*, 16(3), s. 322-341.

- Turner, Sheila, Davidson, Peter, Stanton, Louise & Cawdeary, Victoria (2014). Features of successful bids for funding of applied health research. A cohort study. *Health Research Policy and Systems*, 12, s. 54.
- Vallin, Ivar, Wennerås, Christine & Wold, Agnes (1995). Replik: kvinnor missgynnade under hela 90-talet. *Läkartidningen*, 15, s. 1555-1557.
- van den Besselaar, Peter & Leydesdorff, Loet (2009). Past performance, peer review, and project selection. A case study in the social and behavioral sciences. *Research Evaluation*, 18(4), s. 273-288.
- van den Brink, Marieke & Benschop, Yvonne (2012). Gender practices in the construction of academic excellence. *Organization*, 19(4), s. 507-524.
- Vetenskapsrådet & Formas (2012). *Mid-term evaluation report of the 2006 Linnaeus environments and doctoral programmes*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vetenskapsrådet & Formas (2014). *Midterm evaluation report of the 2008 Linnaeus centres*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Waisbren, Susan, Bowles, Hannah, Hasan, Tayaba, Zou, Kelly, Emans, Jean, Goldberg, Carole, Gould, Sandra, Levine, Deborah, Lieberman, Ellice, Loeken, Mary, Longtine, Janina, Nadelson, Carol, Farkas Patenaude, Andrea, Quinn, Deborah, Randolph, Adrienne, Solet, Jo, Ullrich, Nicole, Walensky, Rochelle, Weitzman, Patricia & Christou, Helen (2008). Gender differences in research grant applications and funding outcomes for medical school faculty. *Journal of Women's Health*, 17(2), s. 207-214.
- Ward, Jeanette & Donnelly, Neil (1998). Is there gender bias in research fellowships awarded by the NHMRC? *Medical Journal of Australia*, 169(11), s. 623-624.
- Wennerås, Christine & Wold, Agnes (1997). Nepotism and sexism in peer-review. *Nature*, 387, s. 341-343.
- Wessely, Simon (1998). Peer review of grant applications: what do we know? *The Lancet*, 352(9124), s. 301-305.
- Wold, Agnes (2006). Who are the peers? I Ganetz, Hillevi (red.) *Reaching for scientific excellence in gender research. Conference report*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Wood, Fiona & Wessely, Simon (2003). Peer-review of grant applications. A systematic review. I Godlee, Fiona & Jefferson, Tom (red.) *Peer review in health sciences*. Second edition. London: BMJ Books.
- Åström, Fredrik, Hedenfalk, Ingrid, Graffner, Mikael & Nilbert, Mef (2013). Effects of research funding, gender and type of position on research collaboration networks: A micro-level study of cancer research at Lund University. *Proceedings of ISSI 2013 Vienna. 14th International Society of Scientometrics and Informetrics Conference*, s. 677-689.

Sekundärlitteratur

Ahlqvist, Veronica, Andersson, Johanna, Söderqvist, Lisbeth & Tumpane, John (2015). *En jämställd process? – en kvalitativ undersökning av bedömningen av forskningsbidragsansökningar 2014*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Alnebratt, Kerstin & Jordansson, Birgitta (2011). Jämställdhet, meritokrati och kvalitet. Ett triangeldrama i den akademiska världen. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 2(3), s. 7-27.

Angervall, Petra (2005). *Jämställdhetsarbetets pedagogik. Dilemman och paradoxer i arbetet med jämställdhet på ett företag och ett universitet*. Diss. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Benner, Mats (2001). *Kontrovers och konsensus. Vetenskap och politik i svenskt 1990-tal*. Nora: Nya Doxa.

Benner, Mats, Larsen, Katarina, Scordato, Lisa & Skule, Sveinung (2014). *Mot en kunskapsbaserad forskningspolitik? En jämförande studie av några länder i Europa*. Oslo: NIFU.

Bondestam, Fredrik (2003). *Positiv särbehandling och akademien: Tjugofem år av ideologi, retorik och praktik*. Working Paper Series, 2003:1. Uppsala: Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.

Bondestam, Fredrik (2004a). *En önskan att skriva abjektet. Analyser av akademisk jämställdhet*. Diss. Stehag: Gondolin förlags AB.

Bondestam, Fredrik (2004b). *Könsmedveten pedagogik för universitets- och högskolelärare – en introduktion och bibliografi*. Stockholm: Liber.

Bondestam, Fredrik (2010). *Kartläggning och analys av högskolepedagogisk utveckling och jämställdhet*. Stockholm: Delegationen för jämställdhet i högskolan.

Dahlerup, Drude (2010). *Jämställdhet i akademien. En forskningsöversikt*. Stockholm: Delegationen för jämställdhet i högskolan.

de los Reyes, Paulina (2007). *Att segla i motvind. En kvalitativ undersökning om strukturell diskriminering och vardagsrasism inom universitetsvärlden*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.

de los Reyes, Paulina (red.) (2011). *Vad händer med jämställdheten? Nedslag i jämställdhetens synfält*. Uppsala: Uppsala universitet.

Feller, Irwin (2006). Multiple actors, multiple settings, multiple criteria. Issues in assessing interdisciplinary research. *Research Evaluation*, 15(1), s. 5-15.

Husu, Liisa (2001). *Sexism, support and survival in academia: Academic women and hidden discrimination in Finland*. Diss. Helsinki: Department of Social Psychology, University of Helsinki.

Højgaard, Lis & Søndergaard, Dorte Marie (red.) (2002). *Perspektiver på køns-skævheden i forskningen og de højere uddannelser: nogle resultater fra projekterne under forskningsprogrammet Kønsbarrierer i de højere uddannelser og forskningen*. København: Københavns universitet.

- Jordansson, Birgitta (2005). Jämställdhet och genus på akademins villkor. Två exempel på det vetenskapliga fältets agerande i samband med politiska satsningar. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 26(4), s. 23-41.
- Lamont, Michèle, Mallard, Grégoire & Guetzkow, Joshua (2006). Beyond blind faith. Overcoming the obstacles to interdisciplinary evaluation. *Research Evaluation*, 15(1), s. 1-13.
- Langfeldt, Liv (2006). The policy challenges of peer review. Managing bias, conflict of interests and interdisciplinary assessments. *Research Evaluation*, 15(1), s. 31-41.
- Lipinsky, Anke (2014). *Gender Equality Policies in Public Research*. Brussels: European Commission.
- Mitchell, Donald, Simmons, Charlana & Greyerbiehl, Lindsay (red.) (2014). *Intersectionality & higher education. Theory, research and praxis*. New York, NY: Peter Lang.
- Morley, Louise (2012). Researching absences and silences in higher education: data for democratisation. *Higher Education Research and Development*, 31(3), s. 353-368.
- Mählck, Paula (2003). *Mapping gender in academic workplaces. Ways of reproducing gender inequality within the discourse of equality*. Diss. Umeå: Sociologiska institutionen, Umeå universitet.
- Olsson, Anna-Clara & Olsson, Caroline (red.) (2004). *I den akademiska garderoben*. Stockholm: Atlas.
- Regeringens proposition 1992/93:1. *Om universitet och högskolor: Frihet för kvalitet*.
- Regeringens proposition 1994/95:164. *Jämställdhet mellan kvinnor och män inom utbildningsområdet*.
- Regeringens proposition 1996/97:141. *Högskolans ledning, lärare och organisation*.
- Regeringens proposition 2009/10:149. *En akademi i tiden – ökad frihet för universitet och högskolor*.
- Rönblom, Malin (2011). Vad är problemet? Konstruktioner av jämställdhet i svensk politik. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 2(3), s. 33-55.
- Sandell, Kerstin (red.) (2014). *Att bryta innanförskapet. Kritiska perspektiv på jämställdhet och mångfald i akademien*. Göteborg: Makadam.
- Silander, Charlotte (2010). *Pyramider och pipelines: om högskolesystemets påverkan på jämställdhet i högskolan*. Diss. Växjö: Linnæus University Press.
- Sonnert, Gerhard (1995). What makes a good scientist? Determinants of peer evaluation among biologists. *Social Studies of Science*, 25(1), s. 35-55.
- SOU 1992:122. *Social bakgrund – Studiestöd och övergång till högre studier*. Stockholm: Allmänna förlaget.
- SOU 2000:47. *Mångfald i högskolan. Reflektioner och förslag om social och etnisk mångfald i högskolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

- SOU 2001:13. *Nya villkor för lärandet i den högre utbildningen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2004:29. *Tre vägar till den öppna högskolan*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2006:40. *Utbildningens dilemma. Demokratiska ideal och andrafierande praxis*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2008:30. *Forskningsfinansiering – kvalitet och relevans*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2012:31. *Sänkta trösklar – högt i tak. Arbete, utveckling, trygghet*. Stockholm: Fritzes.
- Spade, Dean (2012). *Normal life. Administrative violence, critical trans politics, and the limits of law*. Brooklyn, NY: South End Press.
- Statskontoret (2014). *Forskningsanslagen ur ett jämställdhetsperspektiv*. Stockholm: Statskontoret. Rapport 2014:47.
- Törnqvist, Maria (2006). *Könspolitik på gränsen: Debatterna om varannan damernas och Thamprofessorerna*. Diss. Lund: Arkiv.
- Universitetskanslersämbetet (1975). *Jämställdhet i högskolan: en debattskrift om könsroller i högre utbildning*. Stockholm. Rapport 1975:10.
- Universitetskanslersämbetet (2013). *Social bakgrund och genomströmning i högskolan – en studie av långa och medellånga yrkesexamensprogram*. Stockholm. Rapport 2013:4.
- Universitetskanslersämbetet (2015). *Årsrapport för universitet och högskolor*. Stockholm. Rapport 2015:8.
- Universitets- och högskolerådet (2014). *Jämställdhet i högskolan. Ska den nu ordnas en gång för alla? Redovisning av regeringsuppdrag till Universitets- och högskolerådet*.

Bilaga 1.

Urvals- och sökprocesser

Här redovisas i detalj hur det empiriska underlaget till forskningsöversikten skapats. Fokus är framför allt på genomförda urvals- och sökprocesser.

I uppdraget till de bibliotekarier vid KvinnSam, Göteborgs universitetsbibliotek, som företog sökningarna efterfrågades på ett övergripande plan vetenskapliga publikationer, avhandlingar, SOU och motsvarande, liksom andra officiellt sanktionerade rapporter som beskriver beredningsprocesser i forskningsfinansiella sammanhang ur ett jämställdhets- och genusperspektiv. Sverige och Norden prioriterades, men målet var samtidigt att skapa en heltäckande internationell forskningsöversikt. Sökord som inledningsvis gavs som exempel för databassökningar var bland annat: kvinnor, jämställdhet, genus, beredning, bedömning, bidrag, forskning, finansiering, anslag. Här ingick även trunkeringar och ord som exempelvis forskningspolitik, jämställdhetsintegrering och forskningsfinansiering. Andra relevanta termer som pekades ut var bland annat värdering, utfall, bibliometri, meritokrati, myndigheter, forskningsråd.

Genomsökta databaser

Bibsys (bibsys.no)

Google scholar (scholar.google.se)

KvinFo (http://minibib.hosted.exlibrisgroup.com/primo_library/libweb/action/search.do)

Libris [där databasen KVINNSAM ingår] (libris.kb.se)

Sociological abstracts (<http://www.ub.gu.se/sok/db/show.xml?id=10097133>)

SwePub (swepub.kb.se)

Web of science (<http://www.ub.gu.se/sok/db/show.xml?id=12745854>)

Använda söksträngar

Sökningar på svenska utifrån söksträngar har gjorts i Google scholar, Libris och SwePub. Motsvarande sökningar på engelska har gjorts i Google scholar, Sociological abstracts och Web of science. Exempel på en av sammanlagt tolv olika söksträngar:

```
forsk* AND (kvinn* OR jämställd* OR genus* OR representation*  
OR kön*) AND (bered* OR bedöm* OR bidrag* OR finansier* OR  
anslag* OR forskningsanslag* OR forskningsbered* OR forsknings-  
bedöm* OR värder* OR utfall* OR resursfördelning*)
```

Särskilt fokus lades på de stora svenska forskningsråden Fas/Forte, Formas och Vetenskapsrådet, inklusive innovationsmyndigheten Vinnova, varför sökningarna kompletterades med ytterligare sju specifikt riktade söksträngar.

Nordiska databaser

För att erhålla säkrare träffar i de nordiska ländernas databaser skickades en förfrågan till fyra organisationer som samordnar nationell köns-/genusforskning i Finland (Minna), Island, Norge (Kifinfo) och Danmark (KvinFo). Alla utom Island svarade. Kompletterande sökningar gjordes även i Bibsys (Norges nationella bibliotekskatalog) och KvinFos bibliotekskatalog (Danmark).

Kontrollgrupp

För att minimera risken att utesluta viktiga publikationer valdes närmare 20 centrala publikationer ut som kontrollreferenser. Referenslistorna i dessa gick igenom och ett urval gjordes av de publikationer som möjligen kunde vara relevanta för forskningsöversikten, men som inte fångats upp av söksträngarna ovan, och dessa beställdes och kategoriserades tematiskt i likhet med övriga publikationer. Sökningen avslutades i november 2014. Relevant material som publicerats efter det återfinns i listan över sekundärlitteratur.

Urval av litteratur

Urvalsomgång 1

Den första sammanställningen av publikationer som ovanstående sökförfarande resulterade i innehöll 2059 poster. Dessa kategoriserades och prioriterades utifrån titel enligt följande innehållskriterier:

1. bidragsgivning + forskning och kvinnor/jämställdhet/genus
2. bidragsgivning + kvinnor/jämställdhet/genus
3. villkor för forskning + kvinnor/jämställdhet/genus
4. akademien och kvinnor/jämställdhet/genus
5. bidragsgivning + forskning
6. bidragsgivning
7. övrigt av relevans, eventuellt med nya rubriker
8. svårkategoriserad.

Kategoriseringen gjordes enskilt av författarna och kalibrerades sedan till en gemensam sortering som också gav en första indelning av materialet utifrån relevans. De som kategoriserades som 8:or undersöktes mer noggrant för att sedan hänföras till någon av övriga kategorier. Kategorin som framför allt svarade mot forskningsöversiktens

ambition var nummer 1. Följaktligen kan samtliga publikationer som ingår i denna forskningsöversikt hänföras till de kriterier som ryms i denna kategori.

Urvalsomgång 2

Efter en första sortering enligt ovan bestod publikationslistan av 261 centrala poster. Från dessa gjordes ett urval i ytterligare ett led – baserat på titel och förvärvad kunskap om forskningsfältet – utifrån kriterierna:

- a) titeln rymmer ordet/n beredning, bedömning, beslut, utfall av forskningsberedning och/eller villkor för forskningsberedning
- b) titeln rymmer orden finansiering/motsvarande
- c) titeln och/eller sammanhanget texten ingår i berör forskning.

Samtliga delkriterier identifierades för de referenser som blivit utvalda. Utgångspunkten var att hela listan av publikationer berörde kvinnor/kön/genus/jämställdhet på ett eller annat sätt som en effekt av den initiala sökprocessen. Urvalsomgång två resulterade på detta sätt i en prioriterad lästlista på 142 poster.

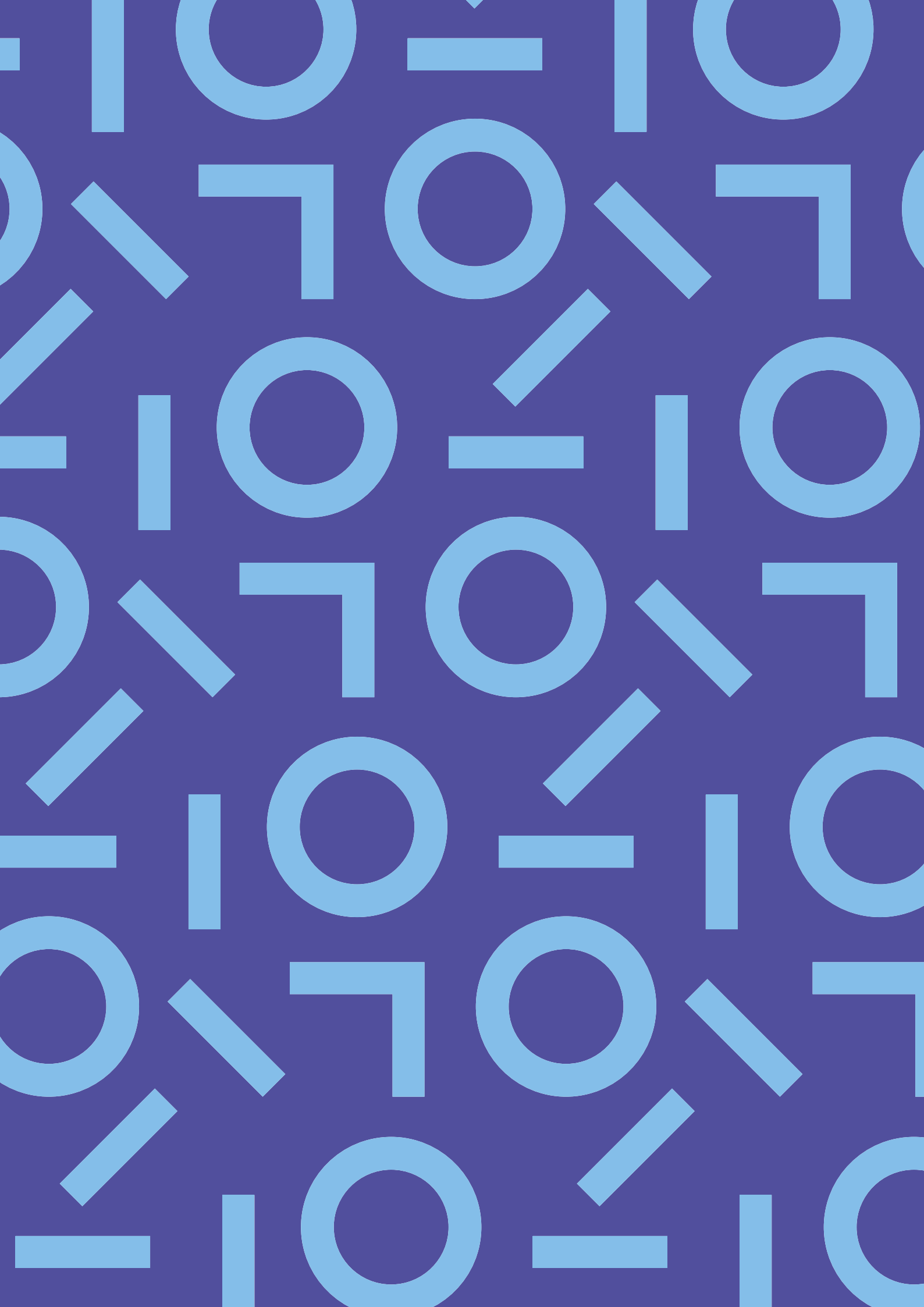
Genomgång av referenslistor

Utöver den systematiserade sökningen användes en snöbollsmetod i flera led för att inte missa några för fältet centrala publikationer. Under läsningens gång markerades konsekvent om den aktuella publikationen innehöll någon referens som borde ingå i forskningsöversikten. Listan med publikationer som prioriterades bort i urvalsomgång två (119 stycken) gick också igen efter att samtliga prioriterade publikationer lästs. Ytterligare ett antal publikationer bedömdes då vara relevanta för forskningsöversikten. På samma sätt som publikationer på detta sätt tillkommit, så har andra vid en närmare granskning sorterats bort. Ett exempel på tematiskt närliggande litteratur som fallit utanför ramen handlar om litteratur som berör bedömning av kvinnor och män vid tjänsteställning inom akademien. Den slutgiltiga listan av publikationer rymmer totalt 118 poster.

Begränsningar

Även om sökprocessen varit systematisk, skett i flera steg och med återkommande kontrollpunkter, liksom rymt kunskapsbaserade avgöranden av författarna, så är det naturligtvis alltid saker som inte till fullo fångas in. Urvalskriterierna gör att ett bredare fält kring exempelvis olika former av kollegial bedömning inte finns representerat i det här utvalda materialet. Fokus har varit finansiering av forskning och inte kollegial bedömning inför publicering i vetenskapliga

tidskrifter. Med det sagt så möjliggör avgränsningarna samtidigt en mer noggrann genomgång av det som är forskningsöversiktens huvudsakliga nav: kunskapsläget kring hur genus och jämställdhet hanteras i beredningsprocesser vid forskningsfinansiering.

Nationella sekretariatet för genusforskning, Göteborgs universitet
Box 709, 405 30 Göteborg, Besöksadress: Övre Husargatan 36
Tel +46(0)31-786 10 00 (vxl) www.genus.se